

Der Nachbar auf der Wolke

SLOWENIEN ALS SCHWERPUNKT

KANDIDAT FÜR DIE FRANKFURTER
BUCHMESSE

SOSEDA NA OBLAKU

SOSED NA OBLAKU

*Predstavitev slovenske kandidature za
naziv častne gostje na knjižnem sejmu
v Frankfurtu*

Kazalo

0 POVZETEK	4
1 UVOD	6
2 ZGODOVINA KNJIGE NA SLOVENSKEM	8
3 SLOVENSKI KNJIŽNI TRG	12
4 JAVNA PODPORA PODROČJU KNJIGE V SLOVENIJI	20
5 SLOVENSKA LITERATURA V TUJINI	22
6 PRIPRAVE NA FRANKFURTSKI FOKUS	24
7 IZHODIŠČA ZA VSEBINSKI KONCEPT PREDSTAVITVE	28
8 ORGANIZACIJSKA STRUKTURA	32
9 PRORAČUN	33

Sosed na oblaku

...

*Steklenice se množijo na dvorišču,
ob njih rastejo stolpnice,
sosed iz trinajstega nadstropja stopi
popoldne na oblak in se sprehodi.
pregleda svet, vse v najlepšem redu,
tako rad opazuje vrtničkarje
in jih kar naprej zamenjuje s pisatelji.
Njegova žena zagleda v možu leteči predmet
v škofiji pa se razjezi Napoleon,
ker je Ljubljano zamenjal s Salzburgom.
Te zamenjave trajajo do petih popoldne,
ko za Rožnikom zarjove stari lev
in se mu šišenska tolpa nasmehne.
V kranjski hranilnici zagomazijo termiti
in začno razjedati idejne temelje.
In šele opolnoči se v vladni hiši umirijo
zbrani oblastniki stoletja in vržejo tarok,
blaga, edina izvirna ura slovenstva.*

Edvard Kocbek

O POVZETEK

Slovenija je resda majhna dežela, ki pa se vsem z radovednim odnosom do kulture nikakor ne sme izmuzniti z zemljevida dežel, ki jih je v življenju treba videti, prebrati, okusiti in začutiti. Slovenija je zaradi bližine kozmopolitskih središč, kot so Dunaj, Trst in Benetke, vedno veljala za ustvarjalni vrtinec, kjer so iskali svoj navdih (in pustili svoj pečat) številni znani umetniki. Skladatelj Gustav Mahler je na začetku svoje kariere kot dirigent deloval v Ljubljani, James Joyce je Ljubljano neko noč zamenjal za Trst, konec šestdesetih let je Slovenijo obiskala Agata Christie, ki se ji je Bohinjsko jezero v osrčju Alp zdelo »prelep kraj, da bi ga omadeževala z umorom«. Ernest Hemingway je na slikovito soško fronto (kjer naj bi se v času prve svetovne vojne bojeval tudi sam) postavil glavnega junaka kulturnega romana *Zbogom orožje* – ob smaragdni reki Soči so pred nekaj leti snemali tudi hollywoodsko fantazijsko uspešnico *Zgodbe iz Narnije* ... V šestdesetih letih je bil Piran na slovenski obali priljubljena filmska lokacija med italijanskimi in francoskimi filmarji, v tem obdobju pa sta se v Sloveniji na svetovnem kongresu PEN-a na Bledu mudila tudi Arthur Miller in Jean Paul Sartre. Celo Alfreda Nobela je zaljubljenost za kratek čas pripeljala v Celje ... Nobelovec Ivo Andrić pa je leta 1914 nekaj časa preživel v temnici zaporov v Mariboru – kot član organizacije Mlada Bosna, ki je v Sarajevu pripravila atentat na prestolonaslednika Franca Ferdinanda. V Ljubljani je kasneje ustvarjal tudi Paolo Coelho in enega svojih romanov postavil prav v slovensko prestolnico.

Vsem omenjenim zgodovinskim in romantičnim konotacijam navkljub pa Slovenija nikakor ni v preteklost zagledana država. Kmalu bomo praznovali 25 let samostojnosti, in stanje časa ter duha kliče po viziji, usmerjeni v prihodnost. Na kulturnopolitični ravni vlada široko soglasje, da je dozorel čas za kvalitetno in poglobljeno predstavitev žive slovenske literarne ustvarjalnosti ter širših kulturnih, ustvarjalnih in turističnih potencialov naše mlade države na najpomembnejši manifestaciji, namenjeni knjigi, mednarodnem knjižnem sejmu v Frankfurtu. Z dokumentom, ki je pred vami, Slovenija izraža resno namero in pristno željo, da prejme naziv »častne gostje« Frankfurtskega knjižnega sejma.

V Sloveniji imamo močno razvito knjižno tradicijo ter razvejen sistem podpornih ukrepov, ki jih je od za kulturo pristojnega ministrstva z letom 2009 prevzela in razvila samostojna Javna agencija za knjigo RS (v nadaljevanju JAK) po vzoru tujih tovrstnih institucij (finski FILI, nizozemski Letterenfonds itd.). JAK na letni ravni za subvencije vsem članom knjižne verige namenja okoli 4,5 milijone EUR, od tega okoli pol milijona za področji mednarodnega sodelovanja in uveljavljanja slovenskih avtorjev v tujini.

Vlada RS je s sklepom (aprila 2014) tudi uradno prižgala zeleno luč pripravam na frankfurtski fokus in zagotovila ustrezno vključenost resorjev, pristojnih za zunanje zadeve in gospodarski razvoj, saj želimo pripraviti celostno predstavitev Slovenije. Nove aktivnosti, namenjene prav mednarodni promociji slovenske literature, je JAK začel izvajati že v letu 2015 in jih bo v naslednjih letih še krepil, hkrati pa nadaljuje z izvajanjem že utečenih.

K projektu pristopamo strateško, zanosno in drzno, usmerjeni k trajnostnim učinkom. Ob državnih organih (Državni zbor RS, Vlada RS, Ministrstvo za kulturo RS ter JAK RS)

se projektu pridružujejo in ga podpirajo tudi deležniki na področju založništva in knjigotrštva, Društvo slovenskih pisateljev in Društvo književnih prevajalcev ter drugi pomembni akterji na polju knjige.

Naš cilj je vzpostaviti uspešen trajnostni model uveljavljanja slovenskih avtorjev in kulture v tujini, ki bo presegel odmev frankfurtske sejemske predstavitve in dosegel globalne prevodne in trajne promocijske učinke. Konceptualno se bomo usmerjali v kreiranje novih kontekstov, znotraj katerih bomo oblikovali povezave med slovenskimi in drugimi evropskimi avtorji, ki so že uveljavljeni na nemškem govornem področju, na drugi strani pa bomo uveljavljena slovenska imena (npr. Boris Pahor, Drago Jančar, Slavoj Žižek) prepletali z novimi slovenskimi avtorji, saj smo programsko usmerjeni tudi v tukaj in zdaj, v odkrivanje potencialov pri najmlajši generaciji ustvarjalcev. Sodelovanje vzpostavljamo s kulturnimi in drugimi institucijami tudi izven Frankfurta, prav tako nameravamo polje literature razširiti z glasbo, gledališčem, vizualno umetnostjo in novimi mediji ter sodobno in celostno predstaviti slovensko literaturo in umetnost.

Slovenija se je na mednarodnem knjižnem sejmu v Frankfurtu z nacionalno stojnico začela predstavljati že leta 1997, torej le šest let po osamosvojitvi, in tudi sicer Slovenija zadnjih 15 let intenzivira svoje sodelovanje pri mednarodnih kulturnih in drugih manifestacijah: leta 2010 je Ljubljana, glavno mesto Slovenije, pridobila Unescov naziv Svetovne prestolnice knjige, leta 2012 je bil Maribor, drugo največje slovensko mesto, Evropska prestolnica kulture in leto dni kasneje Evropska prestolnica mladih, v letu 2015 Slovenija s samostojnima paviljonoma sodeluje na svetovni razstavi EXPO v Milanu in na Bienalu sodobne umetnosti v Benetkah, Ljubljana pa je kandidatka za stalni Unescov naziv Mesto literature. Poleg tega se je kot osrednja gostja Slovenija že

uspešno predstavljala na mednarodnih knjižnih sejmihi – leta 2005 v Pragi in leta 2007 v Leipzigu, z nacionalno stojnico pa vsako leto sodeluje na knjižnih sejmihi v Evropi (poleg Frankfurta še Leipzig in Bologna) in namerava svojo prisotnost v prihodnjih letih še razširiti (London, Dunaj, Beograd).

Zadnja leta gospodarske krize so pokazala, da je slovensko založništvo dovolj stabilno, da lahko preživi globalne in regionalne pretrese, tudi v finančno zaostrenih razmerah so slovenski založniki izdajali slovenske in tuje avtorje, knjižnice so nemoteno izvajale svoje poslanstvo in širile svoje dejavnosti, tudi knjigarne so obstale, vključno s programi predstavitev avtorjev in novih del. Slovenija je v letu 2015 že v fazi gospodarskega in javnofinančnega okrevanja, kar je za področje knjige pozitiven znak, saj so nakupovalne navade kupcev knjig v pomembni meri odvisne od družbeno-ekonomskega položaja.

Čeprav šteje Slovenija le nekaj več kot dva milijona prebivalcev, ima v založniškem smislu vse, kar imajo veliki. Več kot tridesetletno tradicijo imajo prireditve, kot sta Slovenski knjižni sejem in Mednarodni festival srednje-evropske literature Vilenica, skupaj poteka letno več deset pomembnih knjigi namenjenih manifestacij, vsako leto na področju knjige podelimo okoli dvajset različnih nagrad in priznanj, ki so medijsko dobro podprta. Slovenija je tudi po številu izdanih knjig glede na celotno populacijo (2.500 na milijon prebivalcev) med vodilnimi, sosednje države, Italija na zahodu, Avstrija na severu, Madžarska na vzhodu in Hrvaška na jugu, v tem pogledu precej zaostajajo. **Predvsem pa velja Slovenija za deželo pisateljev par excellence, literatura je bila v obdobjih naših težkih zgodovinskih preizkušenj vedno pojmovana kot specifična slovenska moč** – in prav vero v moč knjige si želimo deliti.

Slovenija bi bila šele tretja slovanska dežela z nazivom častne gostje v tridesetletni zgodovini podeljevanja tega naziva, in prva po več kot petnajstih letih.

Za naziv »častne gostje« kandidiramo povezani in s široko medresorsko podporo, kar ustvarja pozitivna pričakovanja.

© Mestna knjižnica Ljubljana

Vsako slovensko gospodinjstvo ima vsaj enega člana knjižnice. Po izposoji knjig v knjižnicah je Slovenija v evropskem vrhu.

Peter Handke je zapisal, da Slovenci svoje zgodovine ne pišejo ob pomoči svojih vojnih junakov, temveč skozi svoje pesnike.

Slovenija kot samostojna država je nastala v valu postkomunističnih sprememb na evropskem zemljevidu, desetdnevna osamosvojitvena vojna junija 1991 pa je bila uvertura v krvavo balkansko morijo na tleh nekdanje Jugoslavije.

1 UVOD

Rojstvo naroda iz duha pesmi

Slovenščina pred državno samostojnostjo v teh krajih nikoli ni bila uradni jezik, čeprav je zgodovinsko evidentirana že vsaj od leta 1000, iz tega obdobja izvirajo tudi prvi ohranjeni zapisi v slovenščini, Brižinski spomeniki. Na križišču avstro-ogrske in balkanske dediščine je bila vseskozi pod močnimi zunanjimi vplivi (tudi nemščine), a je kljub temu (ali prav zaradi tega) v zavetrju zgodovine ohranila svojo identiteto.

Da smo Slovenci narod pisateljev in pesnikov, ni zgolj pregovor, le redkokatera evropska dežela izkazuje tako gostoto literarnih ustvarjalcev kot dvomilijonska in 24.000 km² velika Slovenija, kjer letno izide okoli 5.000 knjig, od tega okoli 300 pesniških zbirk, 500 romanov in skoraj 1000 otroških knjig.

V tem pogledu je s Slovenijo primerljiva le še Islandija, kjer pa je tradicija izrazito pripovedovalska, prozna, v nasprotju s slovensko lirično – pri nas je poezija zmeraj igrala pomembno vlogo, njeni najvidnejši ustvarjalci, od Srečka Kosovela, Daneta Zajca do Tomaža Šalamuna, so v svetu znana imena.

Da se je **Slovenija kot država konstituirala prav skozi jezik, literaturo in kulturo**, neposredno dokazuje tudi dejstvo, da so v procesu državne emancipacije ključno vlogo odigrali prav slovenski intelektualci in pisatelji, zbrani v Društvu slovenskih pisateljev (ki v slovenskem kulturno-političnem

prostoru še danes igra pomembno vlogo). Slednje se je že v osemdesetih letih zavzemalo za demokratizacijo v Sloveniji in sprožilo tudi ustrezne ustavne spremembe za večjo svobodo govora. Člani Društva slovenskih pisateljev so tako leta 1988 napisali *Teze za Slovensko ustavo*, znane pod imenom **pisateljska ustava**, ki so bile ob osamosvojitvi od Jugoslavije leta 1991 temelj slovenske ustave. Številne vojaške formacije, ki so se v slovenski novejši zgodovini poimenovala po pesnikih, so prav tako dokaz te teze, in zanimivo je, da so se po odhodu Jugoslovanske ljudske armade s slovenskega ozemlja vojaške kasarne spremenile v kulturna prizorišča – pa tudi dejstvo, da slovenska mesta in osrednje trge praktično brez izjeme krasijo kipi slovenskih intelektualcev in umetnikov, v veliki meri prav pisateljev, ne pa monumenti, posvečeni vojskovodjem ali vladarjem, in da so bili na kar štirih od devetih bankovcev prve slovenske valute – tolarja – upodobljeni knjižni in jeziki zapisani ustvarjalci.

Slovenci smo bili tako rekoč od svojih začetkov kot periferne kultura in jezik znotraj centralnega jezikovnega sistema obdani z dominantnim nemškim jezikom, zato je slovenska kultura in zlasti literatura zgodovinsko zelo povezana z bogatim nemškim kulturnim okoljem. Če se omejimo le na začetek slovenskega literarnega razvoja, ne moremo prezreti dejstva, da je avtor prvih tiskanih knjig v slovenščini, Primož Trubar, drugi del svojega življenja preživel v Nemčiji, kjer je na prelomu šestnajstega stoletja v Tübingenu objavil prvo in vse svoje kasnejše knjižne izdaje v slovenščini. V toku zgodovine in permanentni kulturni podrejenosti je slovenščina kot jezik v stoletjih brez lastne države med svojimi trmastimi govorniki dobila status svetinje. Šele obdobje romantike je prebudilo nacionalno zavest in kulturo, še posebej literaturo, povzdignilo na piedestal. Manko države smo kompenzirali z lastnim jezikom, in ker je bil jezik objekt čaščenja, je del slave pripadel tudi literaturi.

Slednjo so Slovenci dojemali kot visoki govor v skrajno estetizirani obliki. Slovenska ljudska pesem je izrazito lirčna in melodična, in ob pomanjkanju spektakularnih epskih dimenzij se ne gre čuditi, da slovenska literatura svojega prvega vrhunca ni doživela z romanopiscem, temveč prav z lirskim pesnikom, romantikom **Francetom Prešernom** (1800–1849). Ta *največji pesnik slovenskega jezika* je v letih okoli 1835 prispeval cel register odličnih lirskih in rimanih oblik in se med drugim družil tudi z bratoma Friedrichom in Augustom Schleglom. Prešeren se je preizkusil tudi v pisanju v nemščini in se vendarle odločil za slovenščino. Številne interpretacije prav to njegovo odločitev razumejo kot ključno za dokončno konstituiranje slovenskega naroda, kot tisto, ki je privedla do, z besedami pesnika in znanstvenika Aleša Debeljaka, **rojstva naroda iz duha pesmi**. Tudi v 20. stoletju je bil vpliv nemške poezije na del slovenskega poetičnega izraza izrazit: Goethe, Brecht, Celan, Rilke. Posrečene so denimo tudi številne popačenke iz nemščine, ki so še zmeraj prisotne v vsakdanjem govornem jeziku, obstaja celo slovar izposojenk iz nemščine (fuzbal, ksiht, kšir, hantuh ali šimfati).

Razlogi za to, da je slovenska literatura na nemškem in drugih večjih trgih še zmeraj le obrobno prisotna (kljub relativno številnim prevodom) in da tako ostaja »literatura za poznavalce«, so različni, mednje pa zagotovo ne sodi manko literarne kakovosti slovenskih avtorjev, temveč prej dejstvo, da v tujino aktivneje (a še zmeraj selektivno) prodiramo šele zadnji dve desetletji, pa da se pot na nemško govoreče trge za marsikaterega slovenskega avtorja konča pri založbah v južni Avstriji, in dejstvo, da se v Sloveniji nikoli ni razvila institucija *literarnega agenta* kot posrednika med avtorji in tujimi založniškimi hišami, zlasti pa slovenske založbe tega početja nikoli niso pojmovala kot rentabilnega za svojo osnovno dejavnost.

Časopis *Die Zeit* je **Kovačičev** roman *Prišleki* že pred slabimi desetimi leti, ob izidu v nemščini, označil za enega ključnih romanov 20. stoletja, in strokovna javnost slovensko literaturo izjemno ceni ter ob tem navaja imena, kot so prozaist in esejist **Drago Jančar**, pesnik **Dane Zajc** (ki ga pesnica in kritičarka Ilma Rakusa primerja s Paulom Celanom) in seveda **Boris Pahor**. Tudi **Florjan Lipuš** s slovenske Koroške spada v družbo velikih evropskih pisateljev, kamor ga umeščata tako Sigrid Löffler kot Peter Handke. Promocijske in marketinške napore pri umeščanju slovenske literature na mednarodne trge bi predstavitev v okviru Frankfurtskega sejma zagotovo okronala z odločnejšim prodorom slovenskih avtorjev v tujino.

Pričujoča predstavitev slovenske kandidature za frankfurtski fokus, namenjena zainteresirani strokovni javnosti, je razdeljena na dva dela. Poglavlja 1–4 slovensko knjigo (tudi zgodovinsko) umeščajo v širši kulturni prostor, orisujejo splošno stanje založništva in bralne kulture na Slovenskem ter predstavljajo strukturne mehanizme za podporo knjigi in nacionalne ter druge javne manifestacije (tudi knjižne nagrade), namenjene njeni promociji. V nadaljevanju (poglavlja 5–9) se dokument osredotoča na percepcijo slovenske literature v tujini, na priložnosti, ki jih nudi naziv »častne gostje« Frankfurtskega sejma, ter na ukrepe in pristope, ki nam bodo omogočili te priložnosti kar najbolje izkoristiti. **Ker je kandidatura Slovenije zasnovana dolgoročno in se osredotoča na leto 2020**, so časovno in vsebinsko razdelani tudi ukrepi v pripravljanih letih, dokument pa zaključujemo z okvirnim proračunom projekta, ki bo omogočil izvedbo pripravljanih nalog in tudi same predstavitve v izbranem letu.

Boris Pahor in Drago Jančar, foto: Borut Krajnc

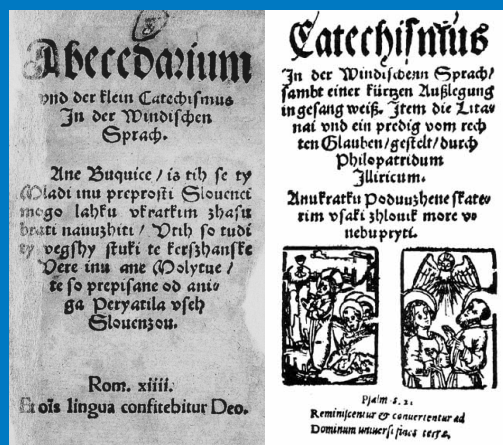
Luciana se je negotovo nasmehnila. "Ni varno, šaliti se z vami." Na pol resno na pol nagajivo se je namrdnila.

"Marsikaj ne prenese šale," je rekel. "Na primer ječe, taborišča, streljanje v hrbet."

Luciani so se poteze za trenutek zresnile, zatem je bil njen pogled nekako prehodno mehke. Potem se je spet nasmehnila.

Boris Pahor, iz romana Vila ob jezeru (2003)

Podobno vlogo, kot jo je Martin Luter odigral pri konstituiranju skupne nemške jezikovne variante, je imel na področju Slovenije Trubar, ki se je moral pri svojem prevodu biblije v slovenščino odločiti za eno izmed jezikovnih variant, saj takrat še ni bilo enotne slovenščine. Podlaga je bila slovenščina z območja Ljubljane z dodanimi besedami iz dolenskega narečja (Unterkrain), območja, s katerega je izviral Trubar in ki leži približno 50 km jugovzhodno od Ljubljane.

Prvi knjigi v slovenskem jeziku (1550)

2 ZGODOVINA KNJIGE NA SLOVENSKEM

kratek povzetek

V zgodovini prostora, ki se danes imenuje Slovenija, so imele knjige kot prenašalke najrazličnejših informacij, znanj in ideologij vedno pomembno vlogo.

Prve knjige je na to območje prinesla širitev rimskega cesarstva konec prvega stoletja pr. n. š. K razvoju lokalne kulture v latinskem jeziku so prispevali znameniti avtorji, ki so se v teh krajih rodili ali so tod delovali, na primer **sv. Hieronim**, rojen v današnji Ljubljani – tedanjem Stridonu. Vdori prese-ljujočih se ljudstev v petem ter naselitev Slovanov v šestem in sedmem stoletju so na tem območju popolnoma uničili strukture zahodnorimskega cesarstva in krščanske Cerkve, s tem pa tudi knjižne zbirke in literarno tradicijo.

Knjige so se v te dežele vrnile v osmem in devetem stole-tju, z misijonarji iz oglejske in salzburške Cerkve. Njihove postojanke so postale ključne za spreobračanje prednikov današnjih Slovencev (to so bila plemena slovanskih poga-nov z bogato slovansko mitologijo, ki se ji literarno najbolj posveča pisatelj Vlado Žabot (roj. 1958)) v krščanstvo in njihovo navezovanje na zahodno kulturo.

Skoraj vse so bile pisane v latinščini, vendar je vanje kmalu prodrla tudi slovenščina. Tuji duhovniki, nevešči ljudske-ga jezika, so si namreč morali zapisovati molitve, spovedne obrazce in pridige, ki so jih verniki razumeli. Tako so med letoma 972 in 1039 nastali **Brižinski spomeniki**, najstarejši

ohranjeni zapis v slovenščini in **najstarejši ohranjeni lati-nični zapis v kateremkoli slovanskem jeziku**.

V visokem in poznem srednjem veku so bili na Sloven-skem glavni centri knjižne kulture samostani, proti koncu srednjega veka pa so začele nastajati plemiške knjižnice, na primer na dvoru grofov Celjskih. Kljub temu so ostale knjige zaradi drage priprave pergamenta in dolgotrajnega prepisovanja razmeroma redke. Slovenščina v njih je ostala omejena na verska besedila za duhovno oskrbo kmečkega prebivalstva, na primer v Stiškem rokopisu iz petnajstega stoletja, višje literarne zvrsti in kulturne sfere pa sta še nap-rej, vse do devetnajstega stoletja, obvladovali latinščina in nemščina – jezika družbene in intelektualne elite.

Prvi slovenski tiskani knjigi sta bili *Catechismus in Abecedarium*, ki ju je leta 1550 reformator **Primož Trubar** objavil v Tübingenu. Največji dosežek slovenske reformacije je bil izdaja Svetega pisma v prevodu Jurija Dalmatina leta 1584 v Wittenbergu. Reformaci-ja je slovenskim deželam prinesla še dve pomembni pridobitvi: prvo javno knjižnico na Slovenskem in prvega v Ljubljani delujočega založnika, tiskarja in knjigotržca Janža Mandelca.

Leta 1678 je salzburški podjetnik Janez Krstnik Mayr v Ljubljani odprl tiskarno s knjigarno, kar je omogočilo natis velikega števila znanstvenih in literarnih del domačih avtorjev v la-tinščini in nemščini, na primer genealogij zgodovinarja in teologa Janeza Ludvika Schönleba. K dvigu knjižne kulture je veliko prispeval tudi polihistor **Janez Vajkard Valvasor**, član londonske Royal Society, ki je vrhunec dosegel s histo-rično-topografsko predstavitevijo osrednje slovenske dežele vojvodine Kranjske z naslovom *Die Ehre dess Hertzogthums Crain* (izšla leta 1689 v Nürnbergu), ki se je lahko primerjala z najbolj kakovostnimi tovrstnimi publikacijami v Svetem rimskem cesarstvu in Italiji.

Razcvet baročne književnosti od konca sedemnajstega do sredine osemnajstega stoletja so posredno spodbudile zmage cesarske armade nad Turki, ki so habsburško monarhijo izstrelile med velesile, slovenskim deželam pa omogočile ekonomski in kulturni napredek. Sinovi plemiških, meščanskih in celo nekaterih kmečkih družin so odhajali študirat na italijanske in nemške univerze, po vrnitvi domov pa so si prizadevali za širjenje literarne kulture, kakršno so občudovali v kozmopolitskih centrih, zlasti v Rimu, Benetkah in na Dunaju.

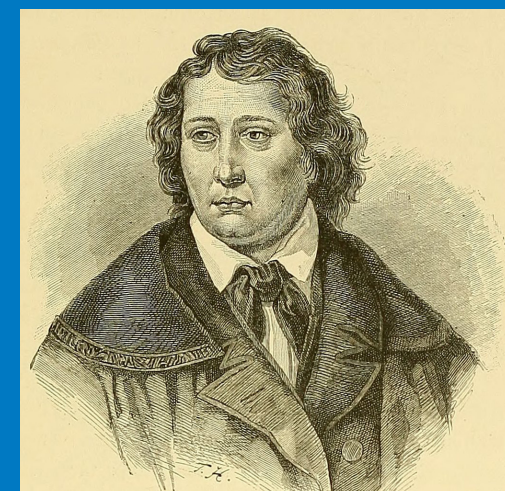
V zadnjih desetletjih osemnajstega stoletja je **razsvetljenstvo** sprožilo revolucionarno preoblikovanje knjižne kulture v celotni habsburški monarhiji. Reforme Marije Terezije in Jožefa II. so v samo nekaj letih radikalno sprostile knjižni trg in razširile krog njegovih uporabnikov: najpomembnejši sta bili uvedba splošne šolske obveznosti in omilitve cenzure. Skokovito se je povečalo število knjigarn, tiskarn in izdaj. V tem obdobju je bila v Ljubljani ustanovljena tudi današnja osrednja nacionalna knjižnica - NUK, ki se je tedaj imenovala Licejska knjižnica.

Duhovne in družbene spremembe so spodbudile **slovenski nacionalni prerod**, ki se je začel leta 1768 z izdajo *Kraynske grammatike* Marka Pohlina. Intelektualci, zbrani najprej okrog Pohlina in nato okoli Žige Zoisa, so v zadnjih desetletjih osemnajstega in prvih desetletjih devetnajstega stoletja napisali in objavili množico knjig, ki so izobraževale preproste, slovensko govoreče ljudi, negovale njihov jezik in določale njihovo nacionalno identiteto. Med glavnimi avtorji so bili Anton Tomaž Linhart, ki je objavil prvo zgodovino Slovencev z naslovom *Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Oesterreichs* (1788–1791), Valentin Vodnik, ki je objavil pesniško zbirko *Pesme za pokušino* (1806), in Jernej Kopitar, ki je objavil

prvo znanstveno slovnico slovenskega jezika z naslovom *Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark* (1808).

V devetnajstem stoletju je slovensko nacionalno gibanje zaradi odsotnosti državne tradicije knjigi oziroma literaturi dokončno dodelilo vlogo glavne nosilke slovenstva. Najpomembnejše literarno delo predmarčne dobe je pod naslovom *Poezije* leta 1847 objavil romantični pesnik France Prešeren. Njegovi nasledniki kot Simon Jenko, Josip Jurčič, Janko Kersnik in Simon Gregorčič so v naslednjih desetletjih povezovali romantično tradicijo z realizmom ter razvijali stare in nove zvrsti slovenske književnosti, na primer črtico, novelo in roman. Posebno umetniško kvaliteto je slovenska knjiga dosegla na začetku dvajsetega stoletja. Dela **slovenske moderne** izpod peresa Ivana Cankarja (1876–1918) (brez katerega ne bi bilo moderne slovenske literature in ki je na začetku 20. stoletja spisal vrsto odličnih proznih in dramskih del), Otona Župančiča in drugih so namreč v založbi Lavoslava Schwentnerja izhajala v knjigah, ki so jih umetniki, na primer arhitekt Ivan Jager, oblikovali v elegantnem secesijskem slogu. Tudi slovensko založništvo se je aktivno začelo razvijati sredi devetnajstega stoletja in iz tega časa sta tudi najstarejši še delujoči založbi, **Mohorjeva družba**, ki je bila ustanovljena leta 1851, in **Slovenska matica**, ki deluje od leta 1864. Velik pospešek je dalo slovenskemu založništvu obdobje med obema svetovnima vojnama, ko je bila leta **1919 ustanovljena tudi Univerza v Ljubljani**, vse širši izobraženski sloj in njegovo povpraševanje po knjigah v slovenskem jeziku pa sta spodbudila nastanek mnogih založb v naslednjih letih, tako da imamo ta čas lahko tudi za prvo zlato obdobje slovenskega založništva.

Slovenci smo se nekoč zasidrali na križišču med germanskim, romanskim in madžarskim svetom kot najbolj zahodni branik slovanstva. V kolektivni spomin so se globoko zasidrali stoletja habsburške vladavine, kraljevina Jugoslavija po prvi svetovni vojni in Titov socialistični eksperiment po drugi svetovni vojni.

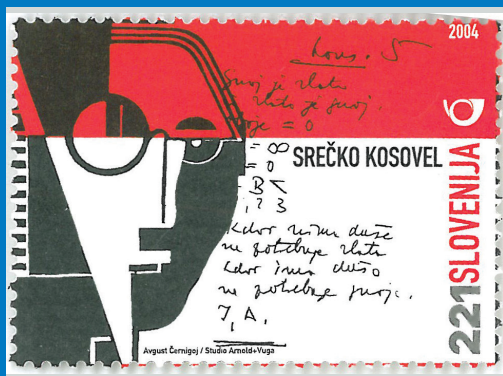

France Prešeren (1800 - 1848), spodaj kitica iz njegove *Zdravljice*, ki je tudi slovenska himna.

*Žive naj vsi narodi
ki hrepene dočakat' dan,
da koder sonce hodi,
prepirl iz sveta bo pregnan,
da rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!*

*Hej, zeleni papagaj,
povej, kako je v Evropi.
Zeleni papagaj odvrtača:
človek ni simetričen.*

Srečko Kosovel (1926)

Različne promocijske akcije ob 110. rojstnem dnevu Srečka Kosovela.

Takoj po prvi svetovni vojni razmere niso bile naklonjene slovenski knjigi: slovensko etnično ozemlje je bilo razdeljeno med Jugoslavijo, Avstrijo in Italijo, knjižni trg je bil slabo založen, tiskarne pa so zmanjšale proizvodnjo. V tridesetih letih je prišlo do preobrata: tiskarne so posodobile svojo tehnologijo in tiskale lepo opremljene knjige; nastajale so nove založbe, na leto je izšlo približno osemsto del v približno pol milijona izvodih. Ponovno se je razcvetela slovenska književnost: literati kot Srečko Kosovel, Ivan Pregelj in Slavko Grum so pod vtisom vojnih grozot sprva ustvarjali pod vplivom ekspresionizma, pozneje pa so se kakor Prežihov Voranc in Ciril Kosmač približali socialnemu realizmu z izrazitejšo družbenokritično ostjo.

V istem času so knjigo na Slovenskem kot drugod po Evropi ogrožali totalitarni režimi. Fašisti so načrtno uničili mrežo slovenskih knjižnic na ozemlju Italije: leta 1920 so na primer požgali Narodni dom v Trstu.

Srečko Kosovel (1904-1926) je predvsem s svojo avantgardistično zapuščino še danes eden izmed ključnih slovenskih pesnikov. Kosovel, ki je bil razpet med lastnim navdušenjem nad futurizmom in splošno grozo pred prodorom italijanskega in drugod po Evropi napredujočega fašizma, je ob svoji zgodnji smrti zapustil izjemno vsestransko delo, ki sega vse od impresij kraške pokrajine pa do avantgardističnega eksperimenta.

V novejši slovenski zgodovini predstavlja čas druge svetovne vojne travmo, ki do danes ni povsem zaceljena. Po eni strani smo občutili zločine nacizma in fašizma – a zbrali tudi pogum za upor proti neusmiljeni okupaciji –, po drugi strani smo se zapletli v bratomorno vojno med kolaboracionisti (starojugoslovanske meščanske stranke) in razsežno ljudsko fronto – partizani. Nasilje je privedlo do povojnih pobojev domobrancev, tako imenovanih starih sil, ki so v

očeh zmagovitih revolucionarjev v svojem boju proti komunistični revoluciji sklenile pakt s hudičem.

V času povojne Jugoslavije so pisatelji, v nasprotju s svojimi kolegi v drugih komunističnih državah tistega obdobja, kmalu zavrnilo državno diktirani socialistični realizem. Po sporu s Stalinom, ko je Jugoslavija iskala svoje mesto med Vzhodom in Zahodom, so imeli literarni avtorji bistveno več ustvarjalne svobode, kot je bilo značilno za tedanji vzhodni blok. Že od začetka šestdesetih let se slovenski pisatelji kljub določenim restrikcijam niso čutili odrezane od sodobnih literarnih tokov, in orisi intimnih svetov v njihovih delih so predstavljali odmik od splošne družbene kolektivizacije. Pod vplivom eksistencializma je začela nastajati kakovostna literatura, temelječa na metafori, ki je edina omogočala vedno nove, vzporedne, individualistične svetove in sporočala svetu o stanju življenja pod betonskim svodom, kjer vlada apatija. O tem pričajo dela, kot je **Jančarjev** (roj. 1948) roman o nizkotnostih srednjega veka *Galjot* (1978) ali roman *Filio ni doma* (1990), v katerem **Berta Bojetu** (1946–1997) tematizira odmaknjenost jadranskega otoka in tja postavi dogajanje romana. Prav ti avtorji so odločilno oblikovali slovensko povojno prozo, pri čemer je treba še posebej izpostaviti **Lojzeta Kovačiča** (1928–2004), **Vitomila Zupana** (1914–1987), **Florjana Lipuša** (roj. 1937) in **Borisa Pahorja** (roj. 1913).

Obdobje po drugi svetovni vojni v založniškem smislu imenujemo tudi administrativno obdobje, saj so se takrat z odloki in uredbami ustanavljale založbe v državni lasti. Razen redkih izjem pa slovenska literatura v času komunizma ne pozna za vzhod običajne prakse *samizdata*. Pisatelji so lahko svoja dela objavljali pri državnih založbah in v njih celo kritizirali režim, čeprav je bila ta kritika ezopsko potujena in omehčana z avtocenzuro avtorjev samih. Literatura in z njo

povezano družabno življenje sta bila polje ekscesa. Režim je na to reagiral z različnimi represalijami na eni in sistemom apanaž kot nagrado za kritiški molk na drugi strani. Kasneje, v osemdesetih letih, je zagnanost sistema močno uplahnila, pritisk »cenzure«, ki je uradno sploh ni bilo, pa je začel dokončno popuščati. Pisatelji so zmeraj glasneje širili »dvomljive ideje« in metafore sčasoma zamenjali z neposrednimi analizami stanja družbene in nacionalne realnosti.

V tem času je tudi knjigarniška mreža, organizirana v okviru založb, zaostajala za zahodnoevropskimi državami. Zelo pa se je razvil sistem knjižnic: posebej so se razvile splošne in visokošolske knjižnice. Povečalo se je tudi število literatov, ki so v ustvarjanju večinoma sledili modernizmu in postmodernizmu. Ob modernistični liniji, ki je vseskozi gojila izjemno močan družbenokritični značaj, se je v sedemdesetih in še izraziteje v osemdesetih razvil avtorski izraz, ki mu ni bilo mar za družbene okoliščine svojega nastanka, ker se je vedno izraziteje odmikal od vsakdanje realnosti. Ta eskapizem, ki se je razživel, je svojo legitimiteto iskal v maksimi »pisanje zaradi pisanja samega« in se v ozadju naslanjal na impulze študentskega gibanja, hipijevstva, poparta, na filozofijo heideggerjanca Dušana Pirjevca (1921–1976) ... vse to so bile nove možnosti.

Demokratizacija in osamosvojitve Slovenije leta 1990 in 1991 sta knjižni trg osvobodili političnih in ekonomskih omejitev, knjigo pa nekoliko razbremenili nacionalnega poslanstva, kar je prineslo veliko novih, zasebnih založb, tiskarn in knjigarn, pa tudi obsežnejšo in raznovrstnejšo knjižno produkcijo. Na začetku enaindvajsetega stoletja se knjižna kultura v Sloveniji kakor drugod po svetu spopada z dvema izzivoma, za katera se zdi, da sta ju na novo postavili digitalna tehnologija in globalizacija: na kakšnem nosilcu in v kakšnem jeziku naj bo napisana knjiga, da bo čim bolje služila človeku.

Na drugih trgih in ulicah tega mesta je bilo manj kanonade, odsevvov daljnih bitk, manj kraljev in vojska, zato pa se je na pročelijih hiš bil nekoliko tišji, a nič manj zagrizen kulturni boj. Goethe-Strasse zamenja leta 1919 Prešernova ulica, 1941 je tu spet Goethe in 1945 Prešeren. Lessinga izpodriva Levstik, Maistra Bismarck, Medvedova ulica iz leta 1934 se spremeni v Grillparzer-Strasse, zamenjujeta se Trubar in Luther, Wagner in Dvořák, Smetana in Mozart. Avstrijskega cesarja in ogrskega kralja Franca Jožefa zamenjajo Slovenci s Fankopanom, Frankopana Nemci s Hindenburgom, Hindenburga pa Slovenci z Gorkim. Prečno ulico dobi Hegel, Lovska se spremeni v Hubertusgasse, Tovarniška v Kruppgasse in spet vse nazaj. Ulica s čudnim imenom Zagata se bo spremenila najprej, leta eininštirideset v Sackgasse, leto zatem v Mondgasse, leta petinštirideset pa bo postala spet Zagata. Edini imeni, okrog katerih ne bo tako rekoč nobenega nesporazuma, bosta Minorittengasse, ki postane Minoritska, in Delavska ulica, ki ostane Arbeiterstrasse. In vendar bo v času nemške okupacije ali osvoboditve, kakor pač vzamemo glede na opisane zamenjave, nekaj ulic dobilo nazive z značilnimi slovenskimi imeni: Bračič, Gornik, Hočevan, Petek, Bubak. To so bili tisti Nemci, ki so leta 1919 padli na Glavnem trgu pod frankfurtskimi zastavami. Nanje so streljali vojaki slovenskega generala Maistra.

Drago Jančar: Severni sij, 1984

E-emka, portal za nakup e-knjig

V Sloveniji letno izide ena nova knjiga na 400 prebivalcev.

Na slovenskem knjižnem trgu je okoli 140 velikih in srednje velikih založb, okoli 1000 je malih in mikro založb.

Slovenski avtorji (tudi pesniki) so redno na seznamih najbolj prodajanih knjig v Sloveniji.

3 SLOVENSKI KNJIŽNI TRG

Osamosvojitev Slovenije je približno sovpadla s podjetniškim valom na področju založništva (ta se je začel leta 1989, ko je bil še v Jugoslaviji sprejet zakon o podjetjih), posledica je bila izjemna širitev tako profilov založb kot tudi celotnega dogajanja na knjižnem in založniškem polju. Okoli leta 1990 je izšlo približno 2.000 naslovov letno, nato pa je število izdanih knjig v naslednjih dveh desetletjih naraslo za približno trikrat, torej na 6.000 novih knjižnih naslovov v najbolj konjunktornih letih okoli leta 2008, v naslednjih letih pa se potem znižalo na približno 5.000 novih knjižnih naslovov letno, kjer se je v letih 2013 in 2014 tudi ustalilo.

Slovensko založništvo kot gospodarska panoga

Slovenija je s svojim gospodarstvom najbolj obrnjena proti Zahodni Evropi, saj so njene najpomembnejše zunanjetrgovinske partnerice države, kot so Nemčija, Italija in Avstrija. Slovensko založništvo s finančnim obsegom svoje dejavnosti na ravni sto milijonov evrov tako v celotnem bruto družbenem proizvodu, ki znaša približno štirideset milijard evrov, predstavlja približno četrtno odstotka, seveda pa je specifična teža te gospodarske dejavnosti, skozi katero se izraža tudi močno kulturno poslanstvo zavezanosti jeziku in narodovi samobitnosti, precej večje. Število neposredno zaposlenih v založništvu se tako v obdobju po

letu 2010 giblje okoli številke 1.000, pri čemer pa je njihov multiplikativni učinek na število vseh udeležencev, ki so neposredno ali posredno vključeni v to dejavnost (od avtorjev in prevajalcev na eni strani do knjigotržcev in knjižničarjev na drugi), skoraj desetkrat večji, kar vse skupaj predstavlja nekaj manj kot pet odstotkov vsega zaposlenega prebivalstva v Sloveniji.

Davek na knjigo se v Sloveniji odmerja po znižani davčni stopnji in znaša 9,5 % (pred letom 2013 8,5 %), davek na e-knjigo pa v skladu z evropsko zakonodajo odmerjamo po splošni stopnji davka na dodano vrednost za storitve, ki v Sloveniji znaša 22 % (pred letom 2013 20 %).

Zaradi majhnosti Slovenija kot knjižni trg v zadnjega četrta stoletja ni pritegovala obsežnejših tujih investicij, saj so se resneje prisotne edino v učbeniški založbi Rokus Klett, kjer ima večinski delež evropska multinacionalka Ernst Klett Verlag. Poleg tega je nekaj založb iz sosednjih držav, denimo VBZ s Hrvaške, v Sloveniji prisotnih z lastnimi podjetji, ki pa niso opaznejši igralci na slovenskem knjižnem trgu.

Širši gospodarski kontekst Slovenije

S strateško umestitvijo med Balkanom in Zahodno Evropo ima Slovenija enega najvišjih BDP-jev na prebivalca v Srednji Evropi. V primerjavi z državami EU je Slovenija v 2014 zabeležila dvakrat višjo rast od evropskega povprečja (2,6 %). Pozitivna gibanja so se nadaljevala tudi v letu 2015, saj je bil v prvem četrtletju leta 2015 BDP za 2,9 % višji kot v istem četrtletju prejšnjega leta.

Glavnina slovenskega izvoza je vezana na trge EU. Med državami je največji slovenski izvozni trg Nemčija, ki je

tudi glavna slovenska uvozna partnerica. V blagovni in storitveni menjavi med državama smo leta 2014 prvič presegli mejo 10 milijard EUR. Nemčija je pomemben investitor v Sloveniji, nemški Fraport je kupil ljubljansko letališče, koncern MAHLE iz Stuttgarta slovensko družbo Letrika v Šempetru pri Novi Gorici, kamor so Nemci tudi že prestavili R & D za področje mehatronike.

Knjižne založbe

Omejenost slovenskega knjižnega trga pa ne pomeni izoliranosti. Celo nasprotno. **Mladinska knjiga** kot največja slovenska knjižna založba je v obdobju po letu 2000 izvedla širitev na območje držav bivše Jugoslavije, kjer zdaj aktivno nastopa tako v vlogi pomembnega knjigotržca kot tudi v vlogi založnika. Ta založba ima sedemdesetletno tradicijo, izda 500 knjižnih naslovov letno in zaposluje skoraj 400 sodelavcev. Obenem je tudi edini slovenski založnik splošnega tipa, saj v njenem okviru, znotraj katerega že dobrih deset let biva tudi bolj leposlovno profilirana **Cankarjeva založba**, izhaja vse od kakovostnega izvirnega in prevodnega leposlovja prek domačih in izvirnih knjig za otroke ter raznovrstnega priročniškega programa, vključno z najbolj zahtevnimi koprodukcijskimi izdajami, do angažiranih družboslovnih in humanističnih izdaj. V okviru Mladinske knjige je izšla tudi *Enciklopedija Slovenije*, najzahtevnejši slovenski knjižni projekt zadnjih desetletij.

Mladinsko knjigo imamo lahko, skupaj z njenimi petdesetimi knjigarnami po vsej Sloveniji, za nekakšen steber slovenskega knjižnega založništva, tesno ob njej pa je še nekaj pomembnih srednje velikih založb, ki dopolnjujejo oziroma nadgrajujejo slovenski knjižni program. V zadnjih dveh desetletjih se je kot pomemben člen na slovenskem

knjižnem polju vzpostavila **Beletrina**, neprofitna založba z močnimi mednarodnimi povezavami, organizacijo dveh pomembnih literarnih dogodkov ter aktivnim promoviranjem slovenskih avtorjev v tujini in obratno. Pri njej izide približno petdeset knjig letno. Kot profilirana založba, pri kateri izhajajo pomembni evropski in svetovni avtorji, že več kot desetletje deluje založba **Modrijan**, ki izda letno približno sedemdeset knjig (poleg tega pa še več kot sto učbeniških naslovov). Manjša po obsegu, a s podobno naravnanim programom, ki vključuje tudi glasbene izdaje in pesniški festival, je založba **Sanje** s štiridesetimi knjižnimi naslovi. **Učila** kot druga največja založba nasploh (pri njej izide več kot dvesto knjižnih naslovov) z razvejeno prodajno mrežo lastne verige knjigarn skrbi za dotok žanrskih novitet z vsega sveta. Založbi **Celjska Mohorjeva družba** in **Družina**, ki imata korenine v katoliški literaturi, pa sta v obdobju po letu 2008 svoj program pomembno razširili tudi na prevodno in domače leposlovje ter humanistiko in filozofijo in tako postajata vse pomembnejši, vsaka pa izda več kot sedemdeset knjižnih naslovov.

Poleg teh založb v Sloveniji obstaja čvrsto jedro manjših humanističnih in leposlovnih založb, ki izdajajo deset do trideset knjig letno. Specializirane so za izdajanje bodisi zahtevnejše humanistike, družboslovja in filozofije (**Studia Humanitatis**, **Analecta**, **Sophia**, **Krtina** in *cf) bodisi domačega in prevodnega leposlovja, tudi tistega za otroke in mladino (**Litera**, **Goga**, **Center za slovensko književnost**, **Miš**, **Sodobnost International**). Te založbe zahtevnejšega dela svojega knjižnega programa ne bi mogle izdajati brez javne podpore. Del subvencij dobijo na evropskih javnih razpisih, kjer so tradicionalno nadpovprečno uspešne, glavnina javnih sredstev za produkcijo knjig v Sloveniji pa doteka prek Javne agencije za knjigo.

Slovenija je v letu 2014 v Nemčijo izvozila za 4,6 milijard EUR blaga. Med večje slovenske izvoznike na nemški trg spadajo koncern Kolektor, skupina Hidria, skupina SIJ, skupina Gorenje, Krka, Letrika, LTH Castings, Lek, Impol, Cimos, Hella Saturnus, Adria Mobil, Talum. Vsa našeta podjetja bomo povabili k pokroviteljskemu in oglaševalskemu sodelovanju v okviru projekta častne gostje.

Po podatkih Mednarodne zveze založnikov (IPA) je Slovenija druga na svetu po številu izdanih knjig na milijon prebivalcev.

Zakon o enotni ceni knjige je v Sloveniji stopil v veljavo avgusta 2014 in predpisuje 6-mesečni moratorij na spreminjanje cen novoizdanih knjig.

Knjigotrška promocijska akcija Noč knjigarn, na sliki polnočni dogodek v knjigarni Sanje.

V Deklaraciji o zunanji politiki Slovenije (2015) je zapisano, da je Nemčija naša strateška partnerica v EU. Poglobljeno dvostransko sodelovanje poteka tudi na področjih kulture, znanosti in izobraževanja.

Ostali subjekti na področju knjige

Poleg avtorskih združenj, kot sta **Društvo slovenskih pisateljev** (to ima častitljivo tradicijo, ustanovljeno je bilo namreč že leta 1872) in **Društvo slovenskih književnih prevajalcev**, ki zastopajo interese avtorjev, poleg tega pa imajo pomembno vlogo tudi pri dogodkih, povezanih s promocijo knjig (Društvo slovenskih pisateljev denimo pri Slovenskih dnevih knjige), v Sloveniji deluje še nekaj panožnih organizacij. **Zbornica slovenskih založnikov in knjigotržcev pri Gospodarski zbornici Sloveniji** je med njimi največja in združuje interese pravnih subjektov na področju knjižnega založništva in prodaje knjig. **Društvo slovenskih založnikov in Društvo slovenskih knjigotržcev** sta združenji zainteresiranih posameznikov, ki sodelujejo v izobraževalnih procesih s področja založništva in trženja knjig in pri organizaciji pomembnejših dogodkov v povezavi s knjigo in knjižno kulturo. V zadnjih letih sta se na tem področju razvila dva pomembna dogodka. Prvi je Noč knjige, ki se odvija na svetovni dan knjige 22. aprila in povezuje vse deležnike na področju knjige, od avtorjev, prevajalcev in založb na eni strani do Javne agencije za knjigo, knjigotržcev in knjižničarjev na drugi. Drugi je Noč knjigarn, ki se odvije tik pred začetkom poletnih počitnic, cilj pa je spodbuditi branje in nakup knjig v poletnem času. Med inovativne projekte Društva slovenskih založnikov spada tudi projekt Zlato okno, s katerim spodbujajo knjigarne k čim lepšemu in izvirnemu urejanju knjigarniških izložb.

V neposredni navezavi na založniške institucije je treba omeniti tudi Bralno značko, ki že od začetka šestdesetih let prejšnjega stoletja deluje kot pospeševalec bralne kulture v osnovnih šolah. V okviru tega projekta učenci berejo po izbiri, pri čemer je izpolnjevanje bralnih obveznosti nagrajeno s podelitvijo priznanja ob koncu šolskega leta in ob koncu

osnovne šole. Eden od pomembnih učinkov tega projekta je tradicionalno dobra knjižnična izposoja otroške in mladinske literature, ki ima za posledico, da najbolj izposojani slovenski avtorji izvirajo prav iz tega knjižnega segmenta.

Med institucijami s tradicijo je treba omeniti še slovenski **PEN**, ki je nastal leta 1926, med ustanovnimi člani pa so bili mnogi takratni ugledni slovenski pisatelji in kulturniki. Med drugo svetovno vojno center ni deloval, spet pa je zaživel leta 1962 in svoj ugled ter vlogo povezovalca med Vzhodom in Zahodom potrdil s prireditvijo **svetovnega kongresa PEN na Bledu leta 1965**. V obdobju osamosvajanja Slovenije je slovenski PEN svetovno javnost obveščal preko mreže mednarodnega PEN, med vojno v Bosni in Hercegovini pa je zbiral in posredoval mednarodno pomoč pisateljem na tem področju. Mednarodni ugled Slovenskega centra PEN se izkazuje tudi s tem, da je v Ljubljani sedež Odbora pisateljev za mir, ki je bil ustanovljen leta 1984. Njegov zdajšnji predsednik je mednarodno uveljavljeni pisatelj in dramatik Evald Flisar. Drugi svetovni kongres je Slovenski PEN gostil leta 2005.

Knjigotrštvo v Sloveniji

Pomembna značilnost slovenskega knjižnega trga je dejstvo, da ima večina večjih slovenskih založnikov v svoji lastniški strukturi tudi knjigarne. V praksi to pri približno 150 knjigarnah, kolikor jih je v Sloveniji, pomeni naslednje: ena tretjina knjigarn je v upravljanju hčerinskega podjetja Mladinske knjige, tj. Mladinske knjige Trgovine, v njenih večjih poslovalnicah, ki so prisotne v večini večjih slovenskih mest, pa je na voljo celovit knjižni program večine slovenskih založb; druga tretjina je v upravljanju založbe DZS, ki se večinoma ukvarja z izdajanjem učbenikov, kar

se odraža tudi v programu njihovih knjigarn – te so ob prodaji učbenikov usmerjene v prodajo broširanih knjižnih izdaj in papirne galanterije; zadnjo tretjino knjigarn pa skupaj predstavljajo a) tretja največja knjigarniška mreža v lasti založbe Učila (več kot dvajset knjigarn), v kateri so v ospredju njene knjižne izdaje in najbolj prodajane knjige drugih založb, b) posamezne knjigarne drugih srednje velikih in malih založb ter c) posamezne t. i. neodvisne knjigarne, ki skušajo delovati zgolj s prodajo knjig brez lastne založniške produkcije, kar skušajo povezati s kakšno drugo dejavnostjo. Tako lahko rečemo, da je slovenske knjižne izdaje večine pomembnih slovenskih založb v velikih slovenskih mestih možno dobiti v vsaj eni knjigarni.

Poleg fizičnih, zidanih knjigarn je v Sloveniji vzpostavljena tudi mreža spletnih knjigarn. Te segajo od spletnih knjigarn splošnega tipa, kjer so na voljo knjige večine slovenskih založb, do t. i. spletnih distributerskih knjigarn, v katerih so na voljo knjige tistih založb, za katere skrbi posamezen knjižničarski in knjigarniški distributer.

E-knjiga in digitalno založništvo v Sloveniji

Zaradi majhnosti trga v Slovenijo ni vstopila nobena od velikih korporacij za distribucijo e-knjig (Amazon, Kobo ...) in posledično se je e-knjižni trg začel razvijati razmeroma pozno, nekako po letu 2011, in danes predstavlja, podobno kot v drugih primerljivih evropskih državah, nekaj manj kot 1 % celotnega slovenskega knjižnega trga. Pri tem je nujno izpostaviti zagato, ki jo v digitalni dobi čuti večina tako imenovanih malih jezikov (a ne le ti), namreč znatno odtekanje digitalnih bralcev k branju v angleščini. Tudi zato je kmalu prišlo do finančnih spodbud domačim založnikom, da svoja dela ponudijo tudi v e-obliki (subvencije za pretvorbo

v e-knjigo oziroma produkcijo ePubov, ki jih od leta 2013 podeljuje Javna agencija za knjigo). Širši dostop do e-knjig v slovenščini omogočata dva osrednja portala in nekaj manjših. Leta 2012 je začel delovati spletni servis Biblos, ki ga je ob sodelovanju s slovenskimi splošnimi knjižnicami razvila založba Beletrina in je namenjen predvsem (brezplačni) izposoji e-knjig članom slovenskih splošnih knjižnic, pa tudi prodaji končnim kupcem. Z nastankom tega portala je dejansko zaživelo elektronsko založništvo in danes je na Biblosu prisotnih okoli 40 slovenskih založnikov z naborom blizu 2.000 e-knjižnih naslovov. V evropskem merilu ta portal predstavlja velik dosežek, saj je podaljšek javnega servisa in spada med t. i. knjižnične oziroma nekomercialne modele e-knjižne izposoje, za katere si številne v tem segmentu razvitejšje in predvsem bogatejšje evropske države še vedno prizadevajo. Druga večja e-knjigarna je E-emka, ki jo upravlja Mladinska knjiga Trgovina, v njej pa je trenutno naprodaj približno petsto knjižnih naslovov.

Informiranje o knjigah

Poleg splošnoinformativnih množičnih medijev, ki del svoje vsebine posvečajo knjižnim vsebinam (gostota kulturnih vsebin v slovenskih medijih preseneti marsikaterega tujega bralca), je v Sloveniji že lep čas prisotna tradicija specializiranih revij, ki se posvečajo knjigam. Najstarejša še delujoča je revija **Sodobnost**, ki je začela izhajati že leta 1933, po pomenu takoj za njo pa so revije **Literatura**, **Dialogi**, **Problemi** in **Apokalipsa**, uveljavljenim tiskanim medijem ob boku pa delujejo še dva pomembnejša knjižna spletna portala, **AirBeletrina** in **Lud Literatura**, ki ju upravlja in zanje pišejo predstavniki mlajše generacije literatov in književnih kritikov, ter nekaj manjših spletnih projektov.

Multimedijsko gradivo založbe Mladinska knjiga

*Nisem molčal. Kako naj molči,
kdor ne more več govoriti?*

Miklavž Komelj, iz zbirke *Roke v dežju*
(2011)

Pionirska knjižnica, © MKL

Knjižnična zbirka v Sloveniji obsega preko 5.000 enot na tisoč prebivalcev, kar je več kot dvakrat več, kot znaša povprečje Evropske unije. Tudi izposoja gradiva v Sloveniji je višja od 12 knjižnih enot letno na prebivalca, kar jo uvršča v sam evropski vrh.

Bibliobus, © MKL

Poleg revij, ki so naravnane literarno ali humanistično, je pomembna tudi specializirana revija **Bukla**, ki kontinuirano informira o novih knjižnih izdajah in ima z brezplačnim konceptom in visoko naklado (25.000 izvodov) širok doseg in veliko število bralcev. Vsi ti mediji so vsi v večji ali manjši meri vezani na subvencije JAK ali Ministrstva za kulturo.

Informacije o knjigah dopolnjujejo tudi spletni portali – Knjižni iskalnik v okviru revije Bukla s kratkimi recenzijami predstavlja večino novih knjižnih izdaj iz zadnjih desetih let. Splošne knjižnice so vzpostavile priporočilni portal s kratkimi recenzijami Dobre knjige, Javna agencija za knjigo pa bo še letos zagnala osrednji knjižni portal Bližji knjigi, ki bo med ostalimi funkcionalnostmi in vsebinami predstavljal tudi knjige na trgu.

Knjižna kultura na Slovenskem

Knjižne založbe in splošne knjižnice so v slovenskem kulturnem prostoru med sabo neločljivo in tesno povezane, pri čemer imajo slednje **na Slovenskem že dolgo tradicijo**.

Po letu 1990 so slovenske knjižnice doživele skokovit razvoj, saj so se razširile, modernizirale in stabilizirale ter postale pomembne informacijske točke splošnega kulturnega pomena. V tem času se je izposoja knjižničnega gradiva s 7 milijonov leta 1989 povečala na 24 milijonov v obdobju okoli leta 2010 in kasneje, pri čemer je v njihovem okviru zaposlenih več kot 1000 knjižničarjev. **Slovenske splošne knjižnice imajo približno 500.000 članov, torej četrtno prebivalstva.** Vzporedno s tem sistemom deluje še sistem šolskih knjižnic, ki ima 200.000 članov, kar pomeni, da je v **veliki večini slovenskih gospodinjstev, ki jih je približno 700.000, vsaj en član knjižnice.** Splošne knjižnice beležijo

približno **9 milijonov posameznih obiskov letno** in so tako zaradi najpomembnejši kulturni sistem v državi – obisk knjižnic nekajkrat presega obisk kinodvoran in gledališč.

Slovenske splošne knjižnice tako zdaj obsegajo 10 območnih knjižnic, 61 osrednjih knjižnic, skoraj 180 krajevnih knjižnic in 12 bibliobusov s skoraj 650 postajališči po manjših slovenskih krajih; s tako razvejeno mrežo knjižnice večini slovenskega prebivalstva omogočajo seznanjanje z novimi knjižnimi vsebinami. Splošne knjižnice se financirajo iz treh virov – lokalnih skupnosti, države in uporabnikov. Letni prihodki splošnih knjižnic dosegajo okoli 40 milijonov evrov (torej 20 evrov na prebivalca Slovenije), približno 15 odstotkov tega proračuna pa gre za nakup knjižnične literature, največ seveda knjig.

Letni prirast knjižnega gradiva znaša približno 200 enot na 1.000 prebivalcev (za leto 2014), saj splošne knjižnice v zadnjih letih kupujejo približno 400 tisoč enot knjižnega gradiva letno. Primerljivi kazalci razvitosti knjižnic v Evropi, denimo število uporabnikov in njihovih obiskov ter obseg javnih sredstev na uporabnika, slovenske knjižnice umeščajo v povprečje Evropske unije, po nekaterih kazalcih pa to povprečje tudi krepko presegajo.

Zaradi dobro delujočega sistema knjižnic, ki bralcem zagotavlja najnovejše knjižne naslove praktično takoj po izidu in v katerega država investira znatno višja javna sredstva kot v založniško produkcijo (okoli desetkrat višja), je razumljivo, da je število kupljenih knjig nižje in v povprečju znaša 3 knjige letno na prebivalca. Med najbolj prodajanimi knjigami se pogosto znajdejo tudi knjige domačih avtorjev, tako leposlovnih (tudi pesnikov) kot neleposlovnih, kar kaže na to, da Slovenci (poleg broširanih žanrskih knjig za takojšnjo »zabavno« porabo) pogosto kupujemo knjige s trajnejšo vrednostjo.

Štiri ključne značilnosti slovenskih knjižnih izdaj

1

OTROŠKA IN MLADINSKA KNJIŽEVNOST, ki ima v Sloveniji **močno tradicijo vse od obdobja po drugi svetovni vojni**. Po eni strani jo je sistematično ter z visokimi estetskimi in vsebinskimi standardi negovala Mladinska knjiga, po drugi strani pa so za njeno evalvacijo ter vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces že skoraj ves ta čas skrbeli v okviru splošnih knjižnic. Ta segment predstavlja približno petino celotne knjižne ponudbe, kar pomeni skoraj 1.000 novih knjig letno (ob letni produkciji 5.000 novih knjig).

2

VELIKO ŠTEVILO PREVODOV, ki **predstavljajo skoraj polovico vseh knjižnih izdaj**. Pri tem velja poudariti, da ne gre le za prevode iz angleščine, visok delež prevodov je iz nemščine, italijanščine, francoščine in španščine, pa tudi skandinavskih jezikov, kot tudi iz vseh jezikov držav bivše Jugoslavije ter romunščine in bolgarščine.

3

Stabilna in obsežna DOMAČA LEPOSLOVNA PRODUKCIJA (PROZE IN POEZIJE). Število izdanih izvirnih slovenskih romanov v letih 2013 in 2014 dosega številko okoli 150 letno, približno enkrat toliko pa izide pesniških zbirk.

4

MOČNA ZASTOPANOST HUMANISTIČNE IN DRUŽBOSLOVNE LITERATURE z razcvetom od srede osemdesetih let naprej (v času Jugoslavije je veliko humanistike prevedene le v srbohrvaški jezik). Založba Analecta na primer je proizvod »ljublanske filozofske šole« teoretične psihoanalize (Slavoja Žižka, Mladena Dolarja, Alenke Zupančič in drugih), ki nima samo lokalnega, temveč tudi globalni kontekst, saj so mnoga od teh del izšla tudi drugod po svetu.

Podelitev Prešernovih nagrad, foto: Matej Filipčič

Andrej Skubic, prejemnik kresnika za najboljši roman leta 2015, prižiga kres ob podelitvi nagrade na kresno noč

Zaključna prireditev festivala Vilenica s podelitvijo kristala Vilenice, jama Vilenica na Krasu, © KD Vilenica

KNJIŽNE IN LITERARNE NAGRADE IN PRIREDITVE NA SLOVENSKEM

Prešernova nagrada za književnost; najvišja državna nagrada za življenjsko delo.

Nagrada Prešernovega sklada za književnost; za posebne dosežke na knjižnem področju v minulem letu.

Mednarodna literarna nagrada vilenica; za vrhunske dosežke na področju literarnega ustvarjanja in esejistike jo prejme avtor iz Srednje Evrope.

Nagrada za najboljši roman minulega leta kresnik.

Veronikina nagrada mesta Celje za najboljšo pesniško zbirko.

Jenkova nagrada za najboljšo pesniško zbirko.

Rožančeva nagrada za najboljšo esejistično knjigo.

Grumova nagrada za najboljše dramsko besedilo.

Nagrada Slovenskega knjižnega sejma za najboljši prvenec.

Desetnica, nagrada za izvirno mladinsko delo.

Večernica, nagrada za izvirno mladinsko leposlovno delo.

Sovretova nagrada za vrhunske dosežke na področju leposlovnega prevodnega dela.

Priznanje Radojke Vrančič za mladega prevajalca.

Stritarjeva nagrada za dosežke na področju literarne kritike.

Levstikova nagrada za dosežke na področju otroške in mladinske književnosti.

Schwentnerjeva nagrada; življenjska nagrada za posebne dosežke v založništvu in knjigotrštvu.

Nagrada Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico.

V Sloveniji se vsako leto zvrstijo številne prireditve, povezane s knjigami, več kot 500 zgolj v večeru, ko se odvije Noč knjige. Navajamo zgolj najbolj uveljavljene.

Slovenski knjižni sejem; več kot trideset let se eden največjih dogodkov na področju knjige odvija v novembrskem času, v obdobju pred začetkom božičnih nakupov, ki je za založnike in knjigotržce posebej pomembno. Knjižni sejem pritegne več kot 30.000 obiskovalcev, ki jih nagovarja tudi bogat literarno-kulturni in strokovni program, na njem podelijo sejemske nagrade, predstavlja se več kot sto razstavljalcev.

Slovenski dnevi knjige; ti se po Sloveniji pod okriljem Društva slovenskih pisateljev od začetka devetdesetih tradicionalno odvijajo spomladi, pred svetovnim dnevom knjige. Gre za prireditev na prostem, ki privablja tako naključne kot tudi načrtne obiskovalce, poleg sejemske prodaje knjig pa imajo Slovenski dnevi knjige tudi bogat spremljevalni program.

Mednarodni literarni festival Vilenica; središčna tema je srednjeevropska književnost, poteka pa že tri desetletja v kraškem okolju na jugozahodu Slovenije, na njem vsako leto sodeluje približno sto vabljenih gostov, pisateljev, prevajalcev, urednikov, tudi najuglednejša imena svetovne literature.

Festival literature sveta – Fabula; v Ljubljano je že dvanajstkrat pripeljal zvoneča imena kakovostne proze, v okviru festivala izidejo njihovi prevodi, zadnja leta je Fabula med medijsko bolj odmevnimi kulturnimi prireditvami v Sloveniji.

Dnevi poezije in vina; mednarodni pesniški festival, ki se ob koncu poletja odvija že 20 let, zadnjih pet let v zgodovinsko slikovitem Ptuj na severovzhodu Slovenije, in vsako leto gosti več kot 20 pesnikov z vsega sveta.

Srečanje slovenskega centra PEN na Bledu (v letu 2015 že sedeminštirideseto), kjer se vsako poletje zbere mednarodna družba pisateljev in intelektualcev (dvakrat je slovenski center PEN organiziral tudi svetovni kongres PEN).

*Festival Fabula 2015, razprodana dvorana
SNG Drama, Ljubljana*

Dnevi poezije in vina na Ptuj

Slovenski knjižni sejem

4 JAVNA PODPORA PODROČJU KNJIGE V SLOVENIJI

Javna agencija za knjigo Republike Slovenije (www.jakrs.si/en), ustanovljena leta 2009 (prej je podporne ukrepe na tem področju izvajalo Ministrstvo za kulturo), je najpomembnejša slovenska institucija, povezana s knjigo, in po svojem poslanstvu in delovanju opravlja podobne naloge kot nekatere tuje sorodne institucije, ki so jih razvile primerljive države (npr. Finska, Švedska, Danska, Nizozemska).

Javna podpora kakovostni knjigi v slovenskem jeziku obsega kompleksen nabor podpornih ukrepov, ki naslavlja vse člene knjižne verige, in se aktivno razvija od leta 2003, ko je prvič prišlo do razpisov za enoletno podporo programom založb.

1

ZALOŽNIŠTVO

vrednost podpornih ukrepov na letni ravni znaša približno 3 milijone evrov

Cilji Jakovega delovanja na področju založništva so podpora izdajanju kvalitetnih knjižnih in revijalnih programov ter sofinanciranje projektov s področij leposlovja in humanistike in večanje dostopnosti kvalitetnih knjig in revij. Ob tem agencija spodbuja tudi razvoj elektronskega založništva.

2

MEDNARODNA DEJAVNOST

vrednost podpornih ukrepov na letni ravni znaša približno pol milijona evrov

Na področju mednarodne dejavnosti agencija skrbi za mednarodno prepoznavnost slovenskih ustvarjalcev in založnikov, ki delujejo na področjih leposlovja in humanistike.

3

BRALNA KULTURA

vrednost podpornih ukrepov na letni znaša približno pol milijona evrov

Agencija na področju razvoja bralne kulture izvaja lastne projekte, denimo nacionalno kampanjo za spodbujanje branja med mladimi Rastem s knjigo, ter sofinancira projekte drugih izvajalcev. Cilji delovanja na tem področju so razvijati bralno kulturo pri različnih ciljnih skupinah, oblikovati vseživljenjske bralne navade, zagotavljati visokokakovostne in dostopne literarne prireditve, ki promovirajo slovenske avtorje in njihovo ustvarjalnost, ter spodbujati kupovanje knjig

Oblike sistemske pomoči pri prevodih v tuje jezike in uveljavljanju slovenskih avtorjev v tujini

Naraščanje števila prevodov slovenske literature v zadnjih dvajsetih letih ni brez povezave s sistemsko pomočjo, ki jo od osamosvojitve na tem področju zagotavlja Slovenija. Po letu 1991 je namreč nastalo več programov, ki spodbujajo prevajanje slovenske literature.

Slovenska stojnica na knjižnem sejmu v Bologni

1

Podpora tujim založnikom za stroške tiska, prevoda, avtorskih pravic

Trubarjev sklad, ki deluje v okviru Društva slovenskih pisateljev in vsako leto podpre 20 do 30 tujih založnikov, ki objavljajo prevode slovenske književnosti. Denar je namenjen delnemu (do polovice) kritju stroškov tiska.

Javna agencija za knjigo podeljuje subvencije za knjižne prevode neposredno prevajalcem (med 30 in 45 prevodov letno).

Pomembna oblika podpore, v tem kontekstu za nemške založnike, je tudi mreža Traduki, ki je nastala na pobudo fundacije S. Fischer Stiftung in spodbuja prevajanje leposlovja ter sodobne strokovne in otroške literature iz jezikov jugovzhodne Evrope v nemščino ter prevode med vsemi vključenimi jeziki. V mreži sodelujejo Albanija, Avstrija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Hrvaška, Kosovo, Liechtenstein, Makedonija, Nemčija, Romunija, Slovenija, Srbija in Švica, program pa poleg stroškov prevoda prevzame tudi stroške plačila avtorskih pravic.

2

Ukrepi za promocijo in mobilnost slovenskih avtorjev v tujini

JAK v okviru lastnega programa organizira nacionalne predstavitve na najpomembnejših knjižnih sejmihi (Frankfurt, Leipzig, Bologna ...), v programu mobilnosti avtorjem s plačilom neposrednih stroškov omogoča sodelovanje na tujih literarnih festivalih in prireditvah, dodeljuje pa tudi programska in projektna sredstva za izvedbo kompleksnejših literarnih projektov, na primer skupinskih gostovanj v tujini.

Že štiri leta JAK uspešno organizira tudi pomemben mednarodni seminar za tuje prevajalce, kjer se prevajalci v različne jezike srečajo s knjigami štirih izbranih slovenskih avtorjev in ki je namenjen dvigu kvalitete prevodov, večanju interesa za prevajanje slovenskih avtorjev ter seznaitvi prevajalcev z aktualno knjižno produkcijo in aktualnim dogajanjem.

5 SLOVENSKA LITERATURA V TUJINI

Rekordno obiskana pregledna razstava NSK - Od kapitala do kapitala, Arhiv Moderne galerije, Ljubljana, foto: Dejan Habicht

V projektu »častna gostja« vidimo priložnost za trženje Slovenije kot blagovne znamke in za predstavitev »celostne umetnine« Slovenije.

Če je bila pred letom 1991 v tujini, zlasti na Zahodu, izdana knjiga slovenskega avtorja redkost in je vsaka objava pomenila velik mejnik (**Srečko Kosovel** leta 1965 v francoščini pri Seghersu, **Florjan Lipuš** leta 1981 v nemščini, leta 1984 nova izdaja pri Suhrkampu, leta 1988 **Tomaž Šalamun** v angleščini pri The Ecco Press ...), ko se je nad izidom navduševala vsa slovenska kulturna javnost in je knjiga odmevala v medijih, so v zadnjih dveh desetletjih prevodne izdaje v različnih jezikih in pri različnih založbah postale običajne spremljevalke slovenskega literarnega življenja.

V povprečju izide pri tujih založbah od leta 1991 dalje letno kakih 70 knjig slovenskih leposlovnih avtorjev v različnih jezikih, veliko pa je tudi izdaj slovenskih humanističnih in znanstvenih piscev, med katerimi velja omeniti vsaj svetovno znane filozofe **Slavoj Žižka**, **Mladena Dolarja**, **Alenko Zupančič** in druge, recimo **Renato Salecl**. Prisotnost dopolnjujejo izdaje piscev otroške književnosti, med katerimi se je v tujini najbolj uveljavila **Lila Prap**.

Čeprav se slovensko literaturo po dostopnih podatkih glede na število govorcev jezika prevaja precej nad svetovnim in tudi evropskim povprečjem, je dediščino časa pred osamosvojitvijo, ko je bila slovenska literatura v svetu razumljena kot nekakšen sestavni del jugoslovanske literarne ponudbe, opaziti v tem, da še ni prišla do najbolj opaznih potrditev, kakršne so na primer največje mednarodne

literarne nagrade, vključno z Nobelovo. Slovenski avtorji so sicer vabljeni na največje mednarodne literarne festivale, objavljajo pri (uglednih) založbah, ki izdajajo prevodno leposlovje, in v prevodno orientiranih revijah, vendar se zavedanje o živahnem literarnem dogajanju v Sloveniji oblikuje šele dobri dve desetletji, kar za knjižno življenje ni prav dolga doba.

Izvoz slovenske literature je večinoma omejen na kakovostno leposlovje oziroma na tisto, kar Američani imenujejo *quality literature*. Med najbolj branimi slovenskimi avtorji so, za svetovne razmere neobičajno, tudi pesniki, in tudi podoba izvoza slovenske literature sledi temu fenomenu: raziskava, ki je med letoma 1991 in 2011 naštel 1330 knjig slovenskih avtorjev v prevodih, je med njimi evidentirala 472 pesniških zbirk, 278 romanov, 187 knjig kratke proze, 105 knjig za otroke, 65 dram – torej knjige številnih zvrsti, za katere velja, da se ne prevajajo prav veliko, saj običajno v prevodu nastopajo zlasti romani.

Najbolj prevajani slovenski leposlovni avtorji zadnjih dvajsetih let po tej raziskavi so vsi nesporni predstavniki slovenskega literarnega kanona. Med letoma 1991 in 2010 je izšlo 75 prevodnih knjig **Draga Jančarja**, 64 prevodov **Tomaža Šalamuna**, 48 **Evalda Flisarja**, 44 **Aleša Debeljaka**, 42 **Boris Pahorja**. V skupnem merilu (torej vključno z izdajami pred letom 1991) so od Jančarja (skupno 99 knjig) uspešnejši le preminuli slovenski klasiki kot **Ivan Cankar** (304), **France Bevk** (151), pesnik **France Prešeren** in **Prežihov Voranc** (oba po 114 knjig) ter mladinska pisateljica **Ela Peroci** (101). Pestra pa ni le (poznavalca že iz imen razvidna) mednarodna ponudba besedil, ampak tudi nabor ciljnih jezikov, kjer so pesniki celo v prednosti: Šalamun je imel do leta 2010 knjige v 20 jezikih, Debeljak in Jančar v 19, Aleš Šteger v 18, Evald Flisar v 14.

Izkušnje osrednje gostje na Leipziškem knjižnem sejmu

Leta 2007 je Slovenija s sloganom »Gostoljubna gostobesednost«, v nemščini »Die dichteste Dichtung pro m²«, nastopila kot osrednja gostja knjižnega sejma v Leipzigu. Intenzivna programska prisotnost na sejmu in v mestu je trajala tri leta (2006–2008), tudi tega sejma se Slovenija še zmeraj udeležuje – z nacionalno predstavitevno stojnico, avtorji in programom. Naša predstavitev je bila zasnovana inovativno in humorno, poigravali smo se z različnimi stereotipi, zlasti pa smo želeli prestopiti meje zgolj literarnega in tako pritegniti čim širše zanimanje javnosti (na sejmski stojnici smo predstavljali tudi piranske soline in nekaj vinskih kleti ter izpostavili Slovenijo kot turistično destinacijo). Takrat smo se predstavili na več kot dvajsetih prizoriščih po mestu in izven njega – npr. v bližnjem Halleju.

Te izkušnje nas učijo, da je treba program sejmske predstavitve načrtovati pravočasno in ga oblikovati in promovirati pod enotno blagovno znamko, pri tem pa je treba razvijati in senzibilizirati tudi občinstvo in zainteresirane javnosti. Ob tem je treba del sredstev (kadrovskih in finančnih) zagotoviti tudi za obdobje po sejmu, z namenom ohranjanja in razvoja mreže zainteresiranih deležnikov doma in v tujini ter kontinuiranega izvajanja nujnih ukrepov za doseganje trajnostnih učinkov.

Slovenski avtorji pri nemških založnikih

Ob preštevanju knjig, ki so bile v zadnjih dvajsetih letih prevedene v tuje jezike, z naskokom vodi nemščina (302 knjigi), skupno pa je v nemščino prevedenih skoraj 600 knjig (sledijo hrvaščina, italijanščina in angleščina, ta ima skupno nekaj več kot 300 prevodov).

Marsikateri nemški založnik ali knjigarnar se bo seveda vprašal, kje so vse te knjige, saj se jih v Nemčiji le težko ali sploh ne dobi. Odgovor je enostaven – vrsta slovenskih avtorjev je v nemščini izšla pri založbah, ki delujejo na avstrijskem koroskem (Wieser, Drava, Hermagoras), ali pri drugih manjših založbah v Avstriji (Milena Verlag, Korrespondenzen, Kitab). Tudi trenutno izvozno najzanimivejšega slovenskega avtorja Draga Jančarja izdajajo avstrijske založbe, zadnja leta Folio, kjer je tako rekoč hišni avtor. Večina teh knjig ni nikoli prečkala meje in dosegla bralcev v Nemčiji in nemško govorečem delu Švice (ena redkih izjem je trilogija *Prišleki* Lojzeta Kovačiča, ki je bila kot žepnica ponatisnjena pri založbi dtv), in ovira pri tem je včasih tudi prevod, ki nemškemu bralcem pač ne zveni dovolj nemško. Po drugi strani slovenski avtorji, ki so izšli pri nemških založbah, skoraj brez izjeme objavljajo pri uglednih založniških hišah (Suhrkamp, Schöffling, Klett-Cotta).

Več prevodov, novi prevodi

Ker so slovenski avtorji največ prevajani prav v nemščino, to predstavlja dobro podlago za nadaljnje uveljavljanje naših literatov v nemškem jezikovnem okolju in tesnejše povezave z nemškimi bralci. Veliko že izdanih prevodov je mogoče (po potrebi v jezikovno revidirani izdaji) ponovno izdati na nemškem trgu v obliki ponatisov, mnogi odlični in doma že uveljavljeni avtorji bodo v kvalitetno pripravljenih prevodih novo odkritje nemškega jezikovnega področja, na svoj prodor pa upravičeno čaka tudi generacija mlajših avtorjev, ki so se pojavili in opozorili nase v zadnjih desetih letih. S številnimi podpornimi ukrepi, vezanimi na frankfurtski fokus, je mogoče doseči pomembne premike pri prisotnosti in opaznosti slovenske literature na nemškem knjižnem trgu, **s konkretnim ciljem 50 novih knjižnih izdov slovenskih avtorjev pri nemških založbah do leta 2020.**

Čeprav oba obožujeva pivo vsakič ko greva ven moj dragi naroči pivo jaz pa pelinkovec

Stanka Hrastelj, iz pesniške zbirke *Gospod, nekaj imamo za vas* (2009)

KRONOS: Gea, prosim te, zdrži še današnji dan, obljubim ti, da greva takoj po koncu predstave na počitnice v transcendenco.

Emil Filipčič, iz drame *Ujetniki svobode* (1982)

6 PRIPRAVE NA FRANKFURTSKI FOKUS

Za dosego ciljev in pričakovanih učinkov razvijamo trajnostno naravnane programe, uspešne bomo ohranili tudi po izteku projekta.

Nacionalni program za kulturo je temeljni dokument nacionalne kulturne politike, ki se sprejema vsaka štiri leta in v katerem je posebej opredeljeno tudi področje knjige. Veljavni je bil sprejet novembra 2013, kot javni interes na področju knjige pa definira tri cilje: večjo prodajo kvalitetnih knjig in revij, bolj učinkovito državno podporo knjigi v smeri celovite politike do knjige ter izvedba priprav na projekt Slovenija – osrednja gostja na mednarodnem knjižnem sejmu v Frankfurtu.

V luči frankfurtske kandidature JAK načrtuje in letos deloma že izvaja vrsto načrtovanih dodatnih ukrepov in mednarodnih promocijskih aktivnosti (poleg rednega programa mednarodne dejavnosti, opisanega v poglavjih 5 in 5.1), za katere bodo v prihodnjih letih do frankfurtske predstavitve **namenjena dodatna sredstva v letnem proračunu agencije.**

V letu 2015 znaša skupna vrednost pripravljalnih ukrepov za projekt Častna gostja 100.000 EUR in vključuje:

Nov strukturni ukrep: **ciljno sofinanciranje prevodov v nemški in angleški jezik** (razpis za področje prevodov v tuje jezike je vreden 127.000 EUR, od tega je 50.000 EUR namenjenih zgolj tema jezika).

Temu ukrepu bo v naslednjih letih sledila še intenzivnejša podpora nemškim založnikom, ki želijo izdati dela slovenskih avtorjev.

Nov promocijski ukrep: **organizacija študijskega potovanja (publishers tours) za nemške založnike, novinarje in literarne posrednike** (organizatorje literarnih festivalov in t. i. booking agencij) v Sloveniji, kar smo za skupino sedmih

gostov (med drugimi iz založb Wagenbach, Schöffling, Hanser-Zsolnay in medijskih hiš NZZ in WDR) prvič izpeljali med 3. in 6. septembrom 2015 in navdušili z geografsko, kulinarčno in literarno raznolikostjo. Drugi podoben obisk smo izvedli konec septembra 2015, tokrat za več kot 20 nemških novinarjev.

Nov promocijski ukrep: **gostovanje Slovenije kot osrednje gostje na literarnem festivalu Stadt-Land-Buch med 16. in 22. novembrom 2015 v Berlinu.** 8 slovenskih avtoric in avtorjev (med njimi Drago Jančar in Slavoj Žižek) se bo v družbi nemških kolegov predstavilo na petih različnih dogodkih in lokacijah, tudi z glasbo in kulinariko, hkrati pa bo potekal strokovni program izmenjave med slovenskimi in nemškimi založniki.

Strokovno evalvacijo prevodov slovenskih avtorjev v nemščino z namenom oceniti kakovost obstoječih prevodov (zavoljo potencialnih ponatisov v prihodnjih letih) in sestaviti priporočilni seznam referenčnih prevajalcev iz slovensčine v nemščino, ki bo opora nemškim založnikom pri izbiri prevajalcev.

Izdelavo elaborata predstavitve slovenske kandidature za projekt »Slovenija, častna gostja v Frankfurtu«, ki bo predan vodstvu sejma v času Frankfurtskega sejma 2015.

Ukrepe, ki jih JAK že izvaja, bomo v prihodnjem obdobju razširili še z naslednjimi:

Krepitev vključevanja slovenskih avtorjev v program Frankfurtskega sejma.

Specializirani prevajalski seminar, namenjen prevajalcem v nemščino.

Študijska potovanja za tuje založnike in druge deležnike, ki ne bodo vključevala le gostov z nemškega govornega področja (naslednje potovanje bomo izvedli junija 2016).

Dve intenzivni predstavitvi slovenske literature na nemškem govornem področju letno – v prvi polovici leta 2016 načrtujemo gostovanje na **Dunaju** (s crossover konceptom, ki bo literaturo povezal z dizajnom, glasbo in gledališčem), v drugi polovici pa v **Münchnu**.

Širitev programskih vsebin na **Leipziškem knjižnem sejmu in v mestu Leipzig**, kjer se Slovenija sicer vsakoletno že predstavlja, širitev prostora za predstavitev drugih oblik umetnosti in širše kulture v Leipzigu in bližnjem Halleju, kjer obstajata tako interes kot zanimanje lokalnih partnerjev še iz obdobja sodelovanja med 2006 in 2008.

Nov strukturni ukrep: **spodbujanje agencijskega zastopništva avtorjev**, do vzpostavitve uspešnega profila »literarnega agenta«, tega poklica doslej v Sloveniji nismo vzpostavili. Z vidika knjižne industrije bo ta program pripomogel k izboljšanju trgovanja z avtorskimi pravicami, založnikom pa pomagal ustvarjati mednarodne stike tudi po izteku sejma in predstavitvenega leta.

Nov promocijski ukrep: vzpostavitev specializiranega spletnega mesta, kjer bodo na voljo predstavitvene informacije slovenskih avtorjev v angleškem jeziku, vzorčni prevodi in informacije o avtorskih pravicah (copyrightu) s kontaktom zastopnika.

Slovenska stojnica na knjižnem sejmu v Frankfurtu

Slovenska stojnica na knjižnem sejmu v Leipzigu, ko je bila Slovenija država v fokusu (2007)

Slika levo: slovenski avtorji v prevodu

Dodatna sredstva v proračunu JAK, zagotovljena za pripravljalne aktivnosti projekta »Častna gostja«:
100.000 € za leto 2015
300.000 € za leto 2016
300.000 € za leto 2017

Slovenija bo komunikacijske aktivnosti intenzivirala z odprtjem predstavništva v Frankfurtu, pred pričetkom sejma pa še s serijo dogodkov za novinarje, vključno s pripravo novinarskih paketov.

Komuniciranje in odnosi z javnostmi

Za vzpostavitev odnosov in uspešno komunikacijo z zainteresiranimi javnostmi bomo izdelali celovito strategijo, ki bo vključevala tudi operativni izvedbeni načrt s časovnico. Ob tem bomo pripravili tudi **celostno grafično podobo projekta**, izbrali **slogan** ter izdelali **spletno predstavitev v angleškem jeziku** in profil na trenutno najhitreje rastočem družabnem omrežju **Instagram**, ki deluje tudi brez besedil in je s tem mednarodno učinkovit. Leto dni pred pričetkom bomo odprli **predstavništvo v Frankfurtu**, vzporedno s tem bomo vzpostavili sodelovanje z **nemško medijsko agencijo**, promocijske aktivnosti bomo usklajevali s sodelavci Frankfurtskega sejma.

Mediji

Komunikacijo z mediji razumemo kot postopno izgradnjo tesnejših odnosov s pomembnejšimi medijskimi hišami in novinarji, posebno pozornost bomo posvetili tudi sodobnim novinarskim pristopom, ki se na svetovnem spletu uveljavljajo pod vplivom družabnih omrežij. Ob tesnem sodelovanju s kulturnimi in literarnimi novinarji se bomo posvečali tudi medijskemu poročanju o potovanjih, turizmu, kreativnih industrijah, športu, kulinariki, tehnologiji in gospodarstvu.

Zavedamo se, da je ob svojem poslovnem značaju, trženju avtorskih pravic za nemški in globalni trg, Frankfurtski knjižni sejem predvsem uveljavljen medijski dogodek na najvišji ravni. Sejem deluje kot medijski oder, kar omogoča mnoge oblike sodelovanja in predstavitev častne gostje. Zato je naš cilj z vsakoletnimi novinarskimi potovanji v Slovenijo, ki jih bomo izvajali skupaj s Slovensko turistično

organizacijo, že predhodno ustvariti nekaj »ambasadorjev Slovenije«, ki bodo svoje vtise, tudi literarne, prenesli na različne konce sveta. V tem oziru se bomo posvetili tudi nišnim, blogom in viralnemu novinarstvu zavezanim publicistom.

Strokovna založniška javnost

Naš cilj je povečati prisotnost slovenske literature na tujem, in pri tem so ključni tuji založniki in z njimi povezana strokovna javnost. Že letos smo pripravili študijsko potovanje za nemške založnike, v naslednjih letih ga nameravamo razširiti na srečanje z založniki drugih večjih jezikovnih trgov. Poleg tega bomo v Slovenijo v naslednjih letih na strokovno srečanje v času Slovenskega knjižnega sejma povabili **urednike najpomembnejših založniških revij** (*Publisher's Weekly*, *The Bookseller* ipd.).

Za slovenske založnike bomo v naslednjih dveh letih organizirali tudi B2B srečanja v Nemčiji (prvo bo potekalo novembra letos, v okviru festivala Stadt-Land-Buch), JAK pa bo kot tretji partner v založniških dogovorih v okviru razpoložljivih sredstev omogočil intenzivnejše sofinanciranje zahtevnejših prevodnih projektov. Poleg obstoječih gradiv, ki jih agencija pripravlja v tujih jezikih (vzorčni prevodi, katalogi), nameravamo enkrat letno izdati revijo (tiskano in PDF), ki bo predstavila priporočene avtorje, prevajalce ter nekatere druge zanimive vidike slovenskega knjižnega trga in Slovenije.

Splošno občinstvo

Strategijo medijskega nagovarjanja splošnega občinstva bomo izdelali v sodelovanju z nemškimi partnerji in se ob literarnih posvetili feljtonskim in lahkotnejšim vsebinam s področja življenjskega sloga. Splošno občinstvo bomo k sodelovanju nagovarjali tudi s participatornimi akcijami, ki bodo omogočile sooblikovanje dela programa. Pomemben del naše strategije izgradnje odnosov z javnostmi je povezan s spremljevalnimi programi. V Frankfurtu in drugih nemških krajih bomo še pred sejmom predstavili slovensko likovno umetnost, glasbo, literaturo, gledališče in sodobne intermedijske umetnosti, pa tudi kulinariko, vinarstvo, gošpodarstvo in tehnološki razvoj. S ciljem približevanja slovenske kulture in umetnosti bomo gostovali pri uglednih nemških institucijah in festivalih, s tem želimo razvijati občinstvo in interes za naš sejmski fokus. Dogajanje bomo podprli s sodobnimi, interaktivni promocijskimi pristopi na spletu in družabnih omrežjih.

Vagon je bil poln. V vagonu je ždelo vse črno ljudi ... a moral sem se otepati spanca in dima, da bi jih lahko videl. "Sind wir schon über die Grenze?" sem vprašal kar tako, ker nisem vedel ... "Ja, jetzt sind wir schon in Jugoslawien," je rekel Vati in se nasmehnil. Zlezel sem v dve gube. Nobenega bliska ni bilo videti, nobenega groma slišati, ko je lokomotiva predrila mejo, nič ni bilo videti, da bi se kaj razpolovilo, se spremenilo zunaj ... vsenaokrog v plavem mraku je bilo samo polno sedečih ljudi ... Zamižal sem, da bi v temi telesa, v prsih, glavi, našel svetlo linijo bliska, sijočo črto meje, odmev groma ... Kajti čeprav sem spal, je moralo telo le zaznati ločnico med temo in svetlobo ... v moji temi je morala ostati vsaj kakšna sled, moten soj, tleča žarnica ...

Lojze Kovačič, Prišleki, 2007

FENOMEN LILA PRAP

Lila Prap je mednarodno najuspešnejša slovenska avtorica in ilustratorka, tudi registrirana blagovna znamka. Posebej znana je na Japonskem – njihova nacionalna televizija je na podlagi njenih knjig posnela serijo 26 kratkih animiranih filmov. Njene risane junake v plišu, na lončkih, posteljnini, torbah itd. pa je na Japonskem mogoče najti na posebnih Lila Prap oddelkih veleblagovnic.

7 VSEBINSKE USMERITVE ZA PREDSTAVITEV SLOVENIJE KOT ČASTNE GOSTJE

Slovenija na majhnem prostoru ponuja veliko pestrosti v vseh ozirih – biološkem, geografskem, kulinarinem, naravnem, literarnem, žanrskem. **Raznolikost** naše dežele in njenih izrazov bo temelj naše predstavitve v Frankfurtu in na tem bomo utemeljili programske vsebinske usmeritve.

Pri oblikovanju literarnega programa se ne bomo omejevali z žanri, temveč bo naš koncept izhajal iz avtorjev, povezoval jih bo in prepletal, tvoril zanimive (tudi mednarodne) dialoge, dopolnjene s sodobnimi multimedijskimi in performativnimi pristopi. Predstavili bomo kanonske avtorje, ki so v temelju oblikovali zgodovinski literarni izraz Slovenije, vrhunske sodobne avtorje, ki so v tujini že uveljavljeni, in tudi tiste, ki se v mednarodnem prostoru še uveljavljajo, ob tem pa bomo v fokus postavili tudi mlade, nadarjene in obetavne avtorje z razvojnim potencialom doma in v tujini.

Program z avtorji želimo ob razstavnem paviljonu umeščati tudi na druga sejemska prizorišča (npr. Blaues Sofa) in v mesto.

Del vsebin bomo zastavili problemsko in v debatah razpirati pomembna vprašanja, kot so založništvo v majhnih državah in jezikih ali pomen nacionalnih kampanj za promocijo branja med mladimi, vključevali bomo tudi delavnice in branja, s katerimi želimo približati slovensko pripovedno tradicijo ali slovansko mitologijo. V tem sklopu se bomo posvetili tudi najvidnejšim avtorjem, ki pripadajo slovenski

manjšini onstran meja naše države (na primer Maja Haderlap in Florjan Lipuš z avstrijske Koroške, ali Marko Sosič iz Trsta).

Slovenski paviljon bo temeljil na prepoznavno slovenskih elementih (na primer kozolec), postavljenih v sodobni kontekst, in bo izbran na natečaju. Obiskovalcem bo čim bolj inovativno približal slovenske naravne danosti (les, vode, gore, jamski svet Krasa) in skozi slovensko knjigo.

Posvetili se bomo tudi predstavitvi **otroške knjižne produkcije**, saj najboljši slovenski ilustratorji sodijo v sam svetovni kakovostni vrh, odlični pa so tudi avtorji besedil, in oboji imajo še veliko potenciala za uveljavitev v mednarodnem prostoru, vključno z najbolj znanim slovenskim »kontrabantarjem« Martinom Krpanom ali najbolj znanim slovenskim mačkom Murijem. V osrednjem razstavnem prostoru želimo izpostaviti nekatera najvidnejša ilustratorska imena, kot so Peter Škerl, (mednarodno uveljavljena) Alenka Sottler, Zdenko Čoh, Danijel Demšar in Damijan Stepančič, in ob njih nekaj stripovskih ustvarjalcev ter obiskovalcem ponuditi odprto delavnico, kjer ilustratorji in striparji, ki bodo prisotni v Frankfurtu, sproti izdelujejo vizualne izdelke različnih žanrov, tudi skupaj z obiskovalci.

Izbrane dele programskih vsebin nameravamo predstaviti na tehnološko inovativen način, tako na osrednjem predstavitvenem prostoru kot prek komunikacijskih orodij. Digitalne in multimedijske oblike predstavitev bomo razvili ob sodelovanju z najnaprednejšimi slovenskimi razvijalci informacijskih tehnologij in aplikacij (avtorja daleč najuspešnejše aplikacije vseh časov Talking Tom, govoreči muc, sta Slovenca, zakonca Iza in Samo Login).

V hali za izobraževalno založništvo bomo predstavili projekte na področju **izobraževalnega založništva**, nekatere slovenske založbe so pokazale visoko stopnjo inovativnosti pri razvoju kvalitetnih tiskanih in elektronskih gradiv ter pri iskanju novih tržnih niš, kar se kaže tudi v visokem številu nagrad, ki jih je prejela založba **Rokus** kot članica združenja European Educational Publishers Group, hkrati pa je v sodelovanju z National Geographic Society in nekaj evropskimi založbami kot del koncerna Klett razvila številne visokokakovostne digitalne izobraževalne vsebine, ki so v uporabi tudi v številnih drugih jezikih po šolah jugovzhodne in vzhodne Evrope. Za nekoliko drugačno strategijo se je na tem področju odločila največja slovenska založba **Mladinska knjiga**, ki je po vzoru podjetij v nekaterih drugih gospodarskih panogah uporabila državno pomoč za vzpostavitev oddelka za razvoj, v okviru katerega so nato začeli nastajati digitalni učni pripomočki in elektronski učbeniki.

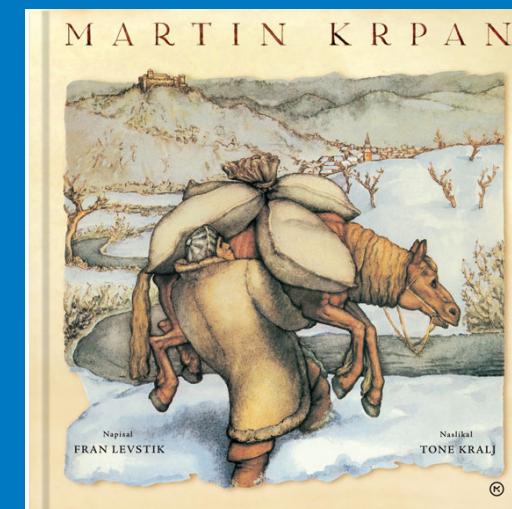
Alenka Sottler, ena izmed najbolj prepoznavnih slovenskih ilustratork, s svojo ilustracijo v ozadju

Rokus Klett, mednarodna nagrajen multimedijški učbenik za biologijo

Nagrajen francoski prevod romana Draga Jančarja, To noč sem jo videl

Martin Krpan, najbolj znan slovenski tihotapec

Različica Noordungove vesoljske postaje je bila leta 1955 upodobljena v Disneyjevem risano-igranem dokumentarnem filmu *Man and the Moon*, v katerem je nastopil Wernher von Braun. Podobna postaja se je pojavila še v znamenitem filmu Stanleyja Kubricka *Odiseja 2001 (2001: A Space Odyssey, 1968)* in drugih znanstvenofantastičnih filmih.

Onkraj knjige: povezovanje

Na področju neliterarnih vsebin, s katerimi bomo bogatili našo frankfurtsko predstavitev, bomo sodelovali z vodilnimi slovenskimi institucijami na posameznih področjih (likovna in vizualna umetnost, gledališče in film, arhitektura, sodobni ples, industrijsko oblikovanje) in njihovimi tujimi partnerji. Skupaj z Narodno in Moderno galerijo, Slovensko fotografsko zvezo, Slovenskim filmskim centrom in Kinoteko, Arhivom Republike Slovenije, muzeji in galerijami, gledališči in ansambli ter številnimi drugimi partnerji bomo pripravili reprezentativen nabor predstavitev dosežkov slovenske kulture v Frankfurtu in drugih nemških mestih.

V nemškem kulturnem okolju so danes uveljavljeni številni slovenski ustvarjalci v drugih umetniških praksah, od vizualnih umetnosti do glasbe – omenimo le vizualno umetnico **Marjetico Potrč**, glasbeni poustvarjalki **Marjano Lipovšek** in **Bernardo Fink**, skladatelja in pozavnista **Vinka Globokarja**, skladatelja **Uroša Rojka** in **Vita Žuraja** (čigar dela izvaja v Frankfurtu udomačeni Ensemble Modern, ena vodilnih skupin za sodobno glasbo na svetu), popularnoglasbeni skupini **Laibach** in **Avseniki** oziroma Die Original Oberkrainer, **DJ Umeka**, harmonikarja **Marka Hatlaka**, etno glasbenike kot **Katalena** ali **Vlado Kreslin** ...), zato umestitev slovenske kulture v nemške kulturne ustanove ne bo pretežka naloga. Tudi na drugih področjih imamo kolektive in posameznike, ki so uveljavljeni slovenski ambasadorji v tujini, med ostalimi denimo slikar **Zoran Mušič** (1909-2005), eden najvidnejših slovenskih modernističnih umetnikov, ki je leta 1970 s ciklom grafik in slik *Nismo poslednji* o internaciji v koncentracijskem taborišču Dachau osupnil javnost, ali fotografa **Evgen Bavčar** in **Arne Hodalič**. Izpostaviti gre tudi vizualno umetniško skupino **IRWIN**, ki je bila ob glasbeni skupini Laibach v

osemdesetih soustanoviteljica kolektiva **Neue Slowenische Kunst** (NSK), hibrida teorije, ideologije in umetnosti. Najodmevnejši razstavni dogodek letošnjega leta v Sloveniji je bila prav pregledna razstava *NSK – Od Kapitala do kapitala* v ljubljanski Moderni galeriji, ki se že seli v tujino in jo želimo predstaviti tudi v Nemčiji. Z omenjenim kolektivom je povezana še ena (izvozno zanimiva) posebnost slovenskega prostora, ki izhaja iz Kozmokinetičnega kabineta Noordung, poimenovanega po slovenskem pionirju astronomije in raketnem inženirju **Hermanu Potočniku Noordungu**, to je KSEVT. Kulturno središče evropskih vesoljskih tehnologij je po svoji programski usmeritvi (kultivacija vesolja) svetovna posebnost, ta arhitekturni monument, skupni projekt štirih najbolj prepoznavnih slovenskih arhitekturnih birojev, pa je svoja vrata odprl leta 2012 v vasici Vitanje, od koder so izvirali Noordungovi predniki. Leta 2019, ob 90. obletnici Noordungove smrti, želimo pripraviti enoletno potujočo razstavo o njegovem življenju in delu, ki bi se začela na Dunaju (kjer je umrl) in končala v Berlinu, kjer je leta 1928 izšla njegova pionirska knjiga *Problem vožnje po vesolju*.

Pop-up Slovenija

S tem programskim konceptom želimo v Nemčiji v letu predstavitev izpostavljati akterje kreativnih industrij z različnih področij. Izbrati želimo nekaj mest in lokacij, na primer frankfurtski Rossmarkt, kamor bomo umeščali časovno omejene (pop-up) vsebine. Restavracije, obrtniške delavnice, trgovino z oblačili slovenskih oblikovalcev ali z ekskluzivnimi prehranskimi izdelki, predstavitev slovenskih startupov, izložbe uspešnih slovenskih izvoznikov (gospodinjski aparati Gorenje, hiše Riko, mopedi in električna kolesa Cimos, avtodomi in prikolice Adria idr.). To je tudi koncept, s katerim bomo pridobivali komercialne partnerje projekta.

Slovenija on tour: Frankfurt in širše

Od danes pa vse do trenutka, ko bomo odprli slovenski paviljon na Frankfurtskem knjižnem sejmu, si želimo naše že prepoznavne, pa tudi sveže literarne glasove predstaviti širšemu nemškemu občinstvu po vsej državi. Mesta kot Köln, Hamburg, Berlin, München niso le lokacije kakovostnih »Literaturhausov« in festivalov, kot so lit.Cologne, Harbourfront, Poesiefestival Berlin, Poetenfest Erlangen, Münchener Literaturtage in ILB Berlin, ampak tudi odlične točke ustvarjanja hajpov, in zlahka si predstavljamo, da bi koncert skupine Laibach na primer v berlinski Cerkvi sv. Agnes požel vsaj toliko medijske pozornosti nemških medijev, kot je je njihovo gostovanje v Severni Koreji. Ali v Sloveniji rekordno obiskana razstava konceptualne skupine Neue Slowenische Kunst v hamburški Kunsthalle, pospremljena s predavanjem Slavoja Žižka ...

Ker se zavedamo, da se Frankfurtski knjižni sejem odvija v največjem mestu zvezne dežele Hessen, kjer je treba osredotočiti dogajanje, bomo umetniško turnejo »Slovenia on tour« v več mestih zvezne dežele Hessen pričeli izvajati 12 mesecev pred sejmom, zaključili pa jo bomo v času sejma. V Frankfurtu bomo sodelovali z ustanovami, kot so Künstlerhaus Mousonturm, Schauspiel Frankfurt, Haus des Buches in Romanfabrik, z Literaturhausi v Wiesbadnu, Kasslu, Darmstadt, s Sinclair Haus (Altana Kulturstiftung) v Bad Homburgu in z različnimi literarnimi, humanističnimi, umetniškimi in turistično-kulinaričnimi projekti spodbujali radovednost in pričakovanja občinstva, pa naj gre **za cikel dogodkov na rekah Majni in Renu**, ki objemata Hessen, ali **za cestno turnejo v avtodomu Adrie**, ki bo predstavljala slovenske »romane ceste«.

Zaradi velikega pomena, ki ga v kulturni zavesti Slovencev tradicionalno zaseda poezija (število javnih dogodkov in medijskih odzivov, posvečenih poeziji, je povsem primerljivo s številom tistih, ki so posvečeni prozi, naklade pesniških zbirk pa so povsem primerljive s tistimi v Nemčiji), **želimo ustvariti posebno posvetilo slovenski poeziji**. Pred izvedbo sejemskega fokusa bomo v Nemčiji pripravili festival slovensko-nemške poezije, v okviru katerega bomo predstavljali pesniške dvojce (SLO-NEM), k sodelovanju pa bomo povabili slovenske vinarje. Dogodke bomo izvajali tudi na netipičnih lokacijah, s čim bolj sodobnim pristopom, del koncepta pa bomo prenesli tudi na samo sejmsko predstavitev, v del, kjer se bo predstavljala slovenska kulinarika (slovenska restavracija pred paviljonom).

Avtor dveh nagrajenih romanov in hkrati prodajnih uspešnic, Goran Vojnović, deli »avtograme« na Slovenskem knjižnem sejmu

A ne glede na vso ljubezen do istrske biske je bil Cera eden najbolj prijaznih ljudi, kar sem jih poznal, in tudi ta dan se je, potem ko je videl, da nobenemu od nas ni niti najmanj jasno, kaj se tu dogaja, takoj obrnil k nam in nam dejal: »Neka Janezi idu na kupanje u Luksemburg, ako ne vole Jugoslavije.«

Goran Vojnović, iz romana
Jugoslavija, moja dežela (2012)

8 ORGANIZACIJSKA STRUKTURA

Finančni okvir

Vlada RS je projektu zagotovila finančna sredstva v višini 2,5 milijona evrov. Del sredstev bodo zagotovili tudi deležniki s področja gospodarstva in izvajalci programov, ki bodo za svoje projekte uspešno pridobili tudi sredstva iz drugih javnih in zasebnih virov.

Za pripravo in izvedbo projekta načrtujemo 4,5 mio evrov. Pomembna naloga delovne skupine projekta bo tudi razvoj strategije za uspešno pridobivanje izvenproračunskih sredstev (kombinacija trženjskega in sponzorskega modela za pridobitev zasebnega kapitala, pri čemer si največ obetamo od slovenskih izvoznikov na nemški trg); ta naj bi predstavljala petino vseh sredstev.

Priprave na realizacijo projekta Slovenija – častna gostja mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu so se pričele s sprejetjem nacionalne strategije za področje kulture, ki je na področju knjige kot enega osrednjih ciljev določila izvedbo frankfurtskega projekta, nato je Vlada RS v letu 2014 sprejela potrditveni sklep in izvedbo projekta zaupala Javni agenciji za knjigo ter zanj zagotovila proračunska sredstva. Minister za kulturo je maja 2014 vodstvu sejma posredoval uradno pismo o nameri Republike Slovenije, septembra pa imenoval 13-članski **medresorski Odbor za pripravo vsebinskega koncepta**, ki vključuje tako državne organe kot predstavnike avtorjev, založnikov in knjigotržcev. Oktobra 2014 sta se na sejmu v Frankfurtu s slovensko delegacijo srečala Tobias Voss in Simone Bühler, dogovorili smo se za predajo pričujočega elaborata na Frankfurtskem sejmu 2015.

Danes vse pripravljalne aktivnosti skladno z vladnim sklepom izvaja Javna agencija za knjigo ob sodelovanju in podpori prej omenjenega Odbora.

Z letom 2016 bo Javna agencija za knjigo vzpostavila stalno delovno skupino, ki bo skrbela za pripravo projekta na vsebinski in organizacijski ravni in za koordinacijo vseh deležnikov. Skupina bo delovala znotraj institucije, z vso infrastrukturno, kadrovsko in finančno podporo. Ker je trajnostni cilj projekta razvoj modela uspešnega uveljavljanja slovenskih avtorjev v tujini, bodo organizacijske

spremembe v smislu krepitve oddelka za mednarodno sodelovanje trajne narave.

V načrtu je tudi izvedba javnega natečaja za oblikovanje in opremo 2.500 m² velikega osrednjega razstavnega paviljona in za celostno grafično podobo Slovenije kot častne gostje.

Trajnostni cilj predstavljene organizacijske sheme je ohranitev posebnega delovnega telesa kot dela JAK tudi po projektu »Častna gostja« in s tem profesionalizacija dejavnosti literarnega izvoza in večje usklajevanje doslej razdrobljenih projektov promocije literature in založništva v tujini, kar bi vodilo tudi v bolj učinkovito in vidno prisotnost na globalnem trgu.

Leto dni pred sejmom bo Republika Slovenija v sodelovanju z veleposlaništvom v Nemčiji v Frankfurtu odprla informacijsko pisarno, v Berlinu pa kulturno-informacijsko točko.

Strateški cilji v povezavi s projektom »Častna gostja«:

- izboljšanje trgovanja z avtorskimi pravicami,
- globalno povečanje števila prevodov slovenske literature, povečanje prepoznavnosti ostalih področij slovenske kulture v tujini in
- dvig prepoznavnosti Slovenije kot turistične destinacije.

Pričakovani učinki ob tem so: večja tržna izmenjava na področju kreativnih industrij, večja prepoznavnost Slovenije kot blagovne znamke, dolgoročno ohranitev uspešnih modelov promocije in trženja slovenske literature in kulture v tujini, večja učinkovitost in usklajenost deležnikov, ki na tem področju delujejo.

KOLOFON

Predstavitve kandidature »Slovenija, častna gostja mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu« je nastala poleti 2015 pod okriljem Javne agencije za knjigo RS. 15. oktobra 2015 jo je direktor Javne agencije za knjigo Aleš Novak na Frankfurtskem knjižnem sejmu predal direktorju sejma Jürgenu Boosu.

Za Javno agencijo za knjigo RS pripravila in uredila:
Renata Zamida

K vsebini dokumenta so po abecednem vrstnem redu prispevali:
Andrej Blatnik, Majda Dolenc, Bojan Ivanc, Marta Kos, Miha Kovač, Aleš Novak, Samo Rugelj, Katja Stergar, Luka Vidmar, Renata Zamida

Svetovanje: Detlef Bluhm, Claudius Niessen

Vse fotografije so objavljene z dovoljenjem nosilcev avtorskih pravic.

Lektura: Jernej Županič
Oblikovanje in stavek: Luka Kravanja
Originalna ilustracija na naslovnici: Damijan Stepančič

Ljubljana, 2015

JAK

JAVNA
AGENCIJA ZA
KNJIGO RS

© Javna agencija za knjigo Republike Slovenije,
Metelkova 2b, 1000 Ljubljana, www.jakrs.si,
T: +386 1 369 58 20, M: gp.jakrs@jakrs.si

Slovenski klasiki v stripu, urejanje: Tomaž Lavrič, založba Forum, 2009

